

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta národohospodářská

EKONOMICKÁ ANALÝZA
TRHU PROSTITUCE

bakalářská práce

Autor: Lucie Dědková
Vedoucí práce: Ing. Pavel Písař
Rok: 2009

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Lucie Dědková
V Praze, dne 8. 1. 2009

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje ekonomickým aspektům prostituce. V úvodu se stručně zabývá historií jednoho z nejstarších řemesel na světě a jeho postavením ve společnosti. Práce nahlíží na pojem prostituce z pohledu ekonomie jako na možnou svobodnou volbu jednání, na svobodné rozhodování jedince o sebe sama a zacházení se svým tělem, jak uzná za vhodné. Dále se snaží zmapovat fungování trhu prostituce, na kterém dochází k obchodu mezi dospělými lidmi, kde předmětem je sex a poukázat na faktory, které mohou ovlivňovat jednotlivé subjekty na tomto trhu, tedy nabídku a poptávku po volném sexu za peníze. Okrajově se práce zabývá popisem jednotlivých segmentů trhu prostituce (privátní, pouliční, noční kluby, escort) a přibližuje roli třetí strany obchodu – prostředníků. Zaměřuje se na alternativní přístupy vlád k prostituci (prohibice, legalizace) a snaží se analyzovat jejich dopady z hlediska ekonomického a sociálního nejen na trh prostituce, ale i na vedlejší efekty, které se k němu váží např. obchod s lidmi, násilí, šíření pohlavních chorob.

Abstract

The bachelor essay concentrates on the economic aspect of prostitution. At the beginning the essay briefly deals with history of one of the oldest professions in the world and its position in society. The essay thinks of the notion of prostitution from the point of view of economics as a possible free choice of behaviour, free decision making of an individual and using his own body as he thinks that it is acceptable. Then the essay tries to study how the market for prostitution, where the adults make a business with sex, operates and which factors can influence particular subjects on this market – supply and demand for free sex for money. Marginally the essay is interested in description of several segments of prostitution market (private, streetwalking, night clubs, escort) and the role of the third part of business – mediators. The main point of view concentrates on alternative policy of the government (prohibition, legalization) and analyzing not only the economic and social impact of these policies on the prostitution market but also the other effects which are jointed with prostitution - trade with human beings, violation, spreading of sexually transmitted diseases.

Klíčová slova

prostitute, legalizace, regulace, prohibice

Keywords

prostitution, legalization, regulation, prohibition

JEL klasifikace

D120, K110, K230, J490

JEL classification

D120, K110, K230, J490

Obsah

Úvod.....	1
1. Definice prostituce	3
2. Historie prostituce	4
2.1. Starověk	4
2.2. Středověk	5
2.3. Novověk.....	5
2.4. Česká republika.....	7
2.5. Evropské země	9
3. Morálka, právo, stát	10
3.1. Morálka	10
3.2. Právo svobodné volby, vlastnictví sebe sama	12
3.3. Stát	13
4. Trh prostituce	14
4.1. Subjekty trhu prostituce	14
4.2. Segmenty trhu prostituce	15
4.2.1. Pouliční prostituce	15
4.2.2. Privátní prostituce	16
4.2.3. Noční podniky.....	16
4.2.4. Escort service	16
4.3. Faktory ovlivňující nabídku a poptávku po komerčním sexu.....	17
4.3.1. Poptávka po komerčním sexu	17
4.3.2. Nabídka komerčního sexu.....	18
5. Státní politiky trhu prostituce.....	20
5.1. Nizozemský model.....	21
5.1.1. Kontrolovat a regulovat dobrovolnou prostituci.....	23
5.1.2. Ochrana postavení prostitutek.....	26
5.1.3. Zlepšit potírání nucené prostituce	27
5.1.4. Ochrana mladistvých před sexuálním zneužíváním	29
5.1.5. Oddělit od prostituce kriminální činnosti s ní svázané	30
5.1.6. Snížit rozsah prostituce vykonávané prostitutkami pobývajícíchmi nelegálně v Nizozemí.....	31
5.2. Švédský model	32
5.2.1. Pokles počtu prostitutek.....	33
5.2.2. Obchod s lidmi.....	34
5.2.3. Negativní vedlejší efekty	35
5.3. Shrnutí.....	36
Závěr	38
Seznam literatury	39

Úvod

Prostituce je fenomén, který je součástí lidské společnosti. Sex, sexuální touha jako jedna z biologických potřeb člověka může být uspokojována několika alternativami, mezi které patří i komerční sex s prostitutkou za peníze. Využívání sexuálních služeb prostitutky můžeme vnímat buď jako substitut nebo komplement k jiným alternativám uspokojování sexuálních potřeb, záleží na úhlu pohledu. Ženy nabízejí sexuální služby nejčastěji z ekonomických důvodů, volí mezi alternativami výdělků, mezi které řadíme i prostituci.

Klient i prostitutka jsou osoby, které sledují vlastní zájem, snaží se dosáhnout svých cílů a přeměnit neuspokojivý stav ve stav uspokojivější. Zvolí-li si klient k uspokojení sexuální potřeby službu sexuální pracovnice, dává tím najevo, že je to pro něj v daný okamžik nejpreferovanější alternativa. Stejně tak i prostitutka vybere-li si jako možnou alternativu výdělků prostituci, vyjadřuje tím, že pro daný okamžik je to pro ni nejpreferovanější alternativa. Z této podstaty je vztah mezi prostitutkou a klientem založen na dobrovolné „směně“. Spousta jedinců a některé státy nerozlišují prostituci dobrovolnou a nucenou. Prostituce je pro ně symbolem násilí na ženách, věc morálně špatná, škodlivá, jak pro jedince, tak i pro celou společnost a musí být vymýcena. Tento názor je vlastní Švédsku, které vnímá prostituci pouze jako nedobrovolnou, nucenou činnost, která zabraňuje rovnoprávnosti žen a mužů. Prostitutka je vždy viděna jako oběť mužských sexuálních potřeb a proto v r. 1999 došlo ke zkriminalizování nakupování sexuálních služeb, které má vést k vymýcení prostituce ze společnosti. Na druhé straně několik států přijalo věcný přístup k prostituci bez moralizování například Německo, Nizozemí, které zlegalizovalo provozování nevěstinců a udělilo prostituci statut profese. V práci se zaměříme na dva modely přístupu k prostituci – nizozemský a švédský, které se vyznačují rozdílným chápáním prostituce a rozdílnými nástroji k dosažení svých stanovených cílů.

Hlavním cílem práce je pokusit se zhodnotit tyto dva modely z pohledu naplňování jejich cílů a určit, který je úspěšnější. Zda-li švédský model ovlivněn hnutím radikálních feministek vede k vymýcení prostituce a zda-li liberální nizozemský model například přinesl lepší regulaci a kontrolu dobrovolné prostituce atd.

V první kapitole definujeme pojem prostituce a v druhé kapitole si představíme historii toho fenoménu od starověku až po současnost. Nad kořeny nemorálnosti prostituce, stigmatu, nad právem vlastnictví sebe sama a nad úlohou státu v prostituci se zamyslíme ve třetí kapitole. Čtvrtá kapitola se týká trhu prostituce, ve které se seznámíme se subjekty tohoto trhu, popíšeme jeho 4 hlavní segmenty a uvedeme faktory ovlivňující nabídku a poptávku po komerčních sexuálních službách. Pátá kapitola se věnuje státním politikám trhu prostituce, především dvěma modelům–nizozemskému a švédskému. Popisuje jejich cíle a nástroje a vyvozuje závěr, který z modelů je úspěšnější.

1. Definice prostituce

Celé lidské dějiny jsou doprovázeny touhou lidí uspokojovat své biologické potřeby, mezi které se řadí nejen spánek, bezpečí, uspokojení hladu, žízně ale i uspokojení sexuálních potřeb. Jednou z nabízených alternativ jak uspokojit sexuální touhu je prostřednictvím „směnného“ obchodu, kdy osoba pociťující sexuální potřebu zaplatí jiné osobě, která je ochotna jeho touhu uspokojit, osobě nazývané prostitut/ka, který(á) vykonává tzv. prostituci. I přes několika tisíciletou existenci prostituce nebyla vytvořena žádná její oficiální definice. Často se prostituce definuje jako poskytování sexuálních služeb za úplatu (v podobě materiální či peněžní). Někteří autoři definovali prostituci a prostitutku podle počtu sexuálních partnerů. Pokud počet sexuálních partnerů přesáhl určitou hranici, žena byla považována za prostitutku. Promiskuita je jedním z rysů prostituce, ale je zřejmé, že definování prostituce podle počtu sexuálních partnerů není zcela vhodné. Pro odstranění „složitých konotací „prostituce“, někteří autoři používají termíny jako „sexuální služby“ s odkazem na prostituci a termín „sexuální pracovníce (sex worker) s odkazem na osoby provozující prostituci.“ (May, Harocopos, Hough, 2002, str. 13) „Tyto termíny vytvořily samotní sex worker za účelem předefinovat komerční sex, ne jako sociální a duševní znak skupiny žen, ale jako příjmovou aktivitu či formu zaměstnání žen a mužů.“ (Bindman, 1997)

Moderní pojetí definice prostituce je možné vystihnout pomocí tří znaků. Jde o „chování prostituta/ky (sex worker), které směřuje k uspokojení sexuálních přání a potřeb klienta, děje se to za úhradu poskytovanou klientem (v podobě peněžité, hmotné) a třetí znak říká, že mezi klientem a prostitutem/kou (sex worker) panuje neutrální citový vztah.“ (Lenderová a kol., 2005, str. 159)

Samotné slovo prostituce pochází z latinského „prostituere“, které označuje člověka „vydávajícího se na obdiv a nabízejícího se k veřejnému smilstvu nebo člověka vystavujícího své pohlavní orgány“. (Vaníčková, 2007, str. 9) Ve významu poskytování sexuální služby za úplatu, jak je chápáno dnes, bylo používáno až od pozdního středověku. (Vaníčková, 2007)

2. Historie prostituce

Prostituce má velmi bohatou historii, kterou si v následující kapitole přiblížíme. Zaměříme se na vnímání prostituce ve společnosti a postoje autorit vůči ní. V různých dobách byla přijímána odlišně – její tolerování či odsuzování bylo a je ovlivňováno kulturním, náboženským a politickým prostředím země. Prostituce prošla obdobím, kdy byla považována za posvátnou, přirozenou i obdobím, ve kterém sílily snahy potlačit ji různými opatřeními a zákazy.

Sami se dnes na vlastní oči můžeme přesvědčit, že přes zákazy, opatření, ani epidemie a rizika pohlavních chorob nedošlo k jejímu vymýcení ze společnosti, jak by si některé skupiny lidí přály. Neexistují ani žádné předpoklady, že by tomu v budoucnu mělo být jinak, pokud bude existovat poptávka po sexuálních službách za peníze, bude existovat i nabídka těchto služeb. A nedá se očekávat, že by lidstvo ztratilo zájem o jeden ze svých přirozených pudů, jakým je sex.

2.1. Starověk

V době antiky byla prostituce zahalena do roucha náboženského kultu. Jednalo se o posvátnou prostituci zasvěcenou bohyni plodnosti (Venuše, Afrodita), provozovanou v chrámech. Tento druh prostituce nebyl odsuzován, některé ženy si takto vydělávaly na věno a byly více žádané za manželky než jiné.

V řecké kultuře byla prostituce trpěna a kvetla především ve městech Korint a Athény, kde Solón, athénský státník a zákonodárce, na počátku 6. století př. n. l. založil první státní nevěstinec, do něhož nakoupil otrokyně a prohlásil ho za „ústav všeobecného dobra“, protože měl sloužit jako prostředek k ochraně počestných žen před násilnými muži. Začaly vznikat i soukromé nevěstince tzv. dikteria, jejichž majitelé směli být pouze cizinci. Prostituce od té doby v Athénách měla legální podobu, ale samotným prostitutkám se dostávalo odlišných občanských práv. Prostitutky se ve starém Řecku dělily do několika tříd, hlavní kategorie byly tři: dikteriadky, auletridy a hetéry. Dikteriadky byly povětšinou otrokyně najímané do nevěstinců a oddat se musely každému, kdo zaplatil. Nesměly opouštět zákonem stanové místa, účastnit se náboženských obřadů, na ulici se musely objevovat v určitém oděvu a hlavně musely odvádět daně, za které si kupovaly veřejnou ochranu. Z daní byla financována stavba

lodí, výzbroj a to byl také důvod, proč Athéňané trpěli prostituci. Další skupinou nevěstek byly auletridy neboli hráčky na flétnu, které se mohly volně pohybovat, navštěvovat slavnosti a své klienty si vybíraly. Dikteriadky a auletridy byly většinou cizinky, v případě jednalo-li se o Athéňanku, ztratila své občanství. Hetérám bylo občanství ponecháno a byly brány jako královny mezi nevěstkami, jejich klienti byli vojevůdci, státní úředníci, básníci a filosofové. Byly bohaté, často vzdělané a měly oproti manželkám značné výhody. Objevovaly se při veřejných hrách, divadelních představeních, vojenských cvičeních, často byly vyhledávány pro získání rady. Ve středověkém Řecku na předměstí Athén vznikaly tzv. školy pro prostitutky, kde již vysloužilé prostitutky předávaly své zkušenosti k výchově budoucích nevěstek. (Dufour, 2003)

Nevěstky znamenaly pro státní pokladnu značný daňový výnos a proto „byly pro stát tak důležité, že si musely vyžádat zvláštní povolení, když chtěly překročit athénské hranice a poskytnout záruky, že se vrátí.“ (Chmelík, 2003, str. 56)

2.2. Středověk

„Křesťanství vyzývalo k cudnosti, odříkání a pohlavní zdrženlivosti.“ (Chmelík, 2003, str. 57) „Církev prosazovala zásadu, že pohlavní styk je oprávněn, jen je-li jeho cílem početí.“ (Lenderová a kol., 2005, str. 159) Prostituce byla zakázaná a trestně stíhaná. Nevěstky byly pronásledovány jako hříšnice, pranýřovány, bičovány. K obratu došlo ve 13. století ve spojení s rozmachem vzniku měst. Prohibice byla stále více porušována a prostituce trpěna. Městy byly zřizovány tzv. zábavné domy, ve kterých se nesmělo okrádat nevěstky o mzdu a ubližovat jim. Byly chráněny před konkurencí domů vzniklých bez povolení. O daně odváděné nevěstkami se dělilo město a církev. (Chmelík, 2003)

2.3. Novověk

Za zlatý věk prostituce se považuje přelom 15. a 16. století v renesančním Římě. Nevěstky zde byly nazývány kurtizány. Provozovaly společensky uznávanou formu prostituce, byly integrované do společnosti. Uspokojovaly nejen mužské sexuální touhy, ale byly i společnicemi a doprovázely své zákazníky na společenské akce. Jednalo se

o ženy vzdělané a bohaté, které živily celé své rodiny. V antice bychom je mohli přirovnat k hetérám a v dnešní době k luxusním prostitutkám (escort service).

Kurtizány se vyskytovaly i v ostatních městech Itálie, ale Řím byl jakýmsi jejich centrem, kde se jich vyskytovalo nejvíce, především z důvodu značné převahy mužské populace nad ženskou. Uvádí se, že až 10 % obyvatel Říma byly kurtizány a osoby na nich ekonomicky závislé. Převážnou část klientely tvořili muži žijící na papežském dvoře v oficiálním celibátu, díky éře uvolněných mravů v církvi na přelomu 15. a 16. století, byli jejich styky s kurtizánami tolerovány. Další skupinou klientů byli zámožní obchodníci a poutníci přijíždějící do města. (Kubeš, 2007)

Konec zlatého věku nastal ve spojení s upevněním mravů v církvi a šířením syfilidy. Církev se v polovině 16. století reformovala, zakázala kurtizánám styk s duchovními a musely opustit město nebo se vdát. Ty, které zůstaly, byly odsunuty na okraj města a měly povinnost nosit žlutý proužek na rukávu, aby se odlišovaly od ostatních žen. Kurtizány se proměnily v prostitutky na okraji společnosti.

Podíváme-li se na naše území, zjistíme, že v dobách Karla IV, Václava IV, prostituce jen vzkvétala, přítrž se tomu pokusili udělat na počátku 15. století husité. Na území Prahy byly zbořeny nevěstince a nevěstky vyhnány. Zřízen byl zvláštní mravností úřad a prostituce zakázána. Úřad zanedlouho zanikl a počet nevěstek v Praze rostl. (Kubeš, 2007)

V 18. století v dobách Marie Terezie byla prostituce nelegální. Zřídila Komise cudnosti, která měla vyhnat všechny prostitutky z Vídně na okraj monarchie. Prostitutky byly veřejně mrskány, pranýřovány, byly jim stříhány vlasy. Existovaly i tresty pro jejich zákazníky, byl-li svobodný, musel se s prostitutkou oženit, jinak mu hrozil trest vězení. Díky tajné prostituci a značné korupci v Úřadu cudnosti, kdy řada nařízení nebyla dodržována, nedošlo k vymýcení prostituce. Syn Marie Terezie Josef II. úřad zrušil, přešel od prohibice prostituce k reglementaci, která se na našem území udržela až do r. 1922. Jde o přístup, kdy prostituce je tolerována a zároveň regulována. Jsou ji vymezena pravidla, jejichž dodržování kontroluje nějaká instituce (policie). Prostitutky jsou registrovány a musí chodit na povinné zdravotní prohlídky, často jsou určovány zóny, kde je prostituce povolena. Za průkopníka a vzor pro ostatní evropské státy

v moderní reglementaci se považuje Francie na konci 18. století.¹ (Lenderová a kol., 2005)

Během první světové války a po ní sílilo v Evropě aboliční hnutí, které stojí na předpokladu, „že prostituce je výrazem mravní a hmotné bídy“ (Vaníčková, 2007, str. 21) a požaduje zákaz prostituce, zákaz nevěstinců, zrušení registrace prostitutek. Jeho zastánci viděli v reglementaci státní podporu prostituce. K tomuto hnutí se veřejně přihlásil i T. G. Masaryk, který spatřoval v prostituci zlo, kterému se musí společnost bránit. „Kořeny prostituce neviděl primárně v hmotné, ale především v mravní bídě společnosti, v alkoholismu, nízkém stupni vzdělání, v předčasném zájmu o sex, ba i v umění a nedostatečné výchově žen.“ (Lenderová a kol., 2005, str. 166, 167) V roce 1922 byl přijat v Československé republice zákon č. 241 O potírání pohlavních nemocí, jednalo se o první aboliční zákon ve střední Evropě, který zrušil reglementační přístup k prostituci a zakázal provozování nevěstinců. Pouliční prostituce však tímto zákonem nebyla nijak upravena a byla oproštěna od jakékoli regulace - policejní a od povinných zdravotních prohlídek. Jak uvádí M. Lenderová (2005, str. 169), prostituce tak rozhodně neztratila na objemu, ale na bezpečnosti a došlo k nárůstu výskytů venerických chorob. Nevěstince se oblékly do kabátů vináren a barů a v této podobě fungují dodnes. (Lenderová a kol., 2005, Kubeš, 2007)

2.4. Česká republika

V České republice je i nyní uplatňován aboliční přístup. Žádná komplexní právní úprava prostituce neexistuje, stále je v platnosti část zákona z roku 1922 o nevěstincích – veřejné domy jsou zakázány, ale samotná prostituce není trestným činem. Obce v roce 2000 získaly přijetím zákona č. 128 sb. o obcích § 10 možnost regulovat prostituci tak, aby nenarušovala veřejný pořádek v obci, nebo nebyla v rozporu s dobrými mravy, ochrannou bezpečností, zdravím a majetku. Stanovením obecně závazné vyhlášky mohou určit, na kterém území a v jaký čas je činnost zakázána. (Vládní návrh zákona o regulaci prostituce, 2005)

¹ Parent-Duchatelet, francouzský lékař, zastánce tolerance prostituce, říkal: sít' prostitutek stejně jako sít' kanálů, odvádí zlo z města. Zlem myslel zneužívání dcer, služek muži hnanými sexuální potřebou. (Lenderová a kol., 2005)

V roce 2005 podala vláda návrh Zákona o regulaci prostituce, kterým chtěla opustit abolicionismus a přejít k reglementaci. Nová navrhovaná legislativa v oblasti prostituce byla však v rozporu s Úmluvou o potlačení a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob podepsanou Československou republikou 14. března 1958. Úmluvu poslanci v roce 2005 odmítli vypovědět hned dvakrát, proto tedy nemohl být přijat zákon, který reguluje prostituci. Zákon by zlegalizoval provozování podniků, ve kterých jsou nabízeny sexuální služby a zároveň stanovil podmínky pro jejich provoz. Dále definoval pojem prostituce, podmínky, za kterých by byly vydány oprávnění k provozování prostituce, povinnosti držitele oprávnění (pravidelné zdravotní prohlídky) a zavazoval sexuální pracovnice k placení daní z příjmu, zdravotního a sociálního pojištění atd.²

V průběhu roku 2008 skupina odborníků kolem prvního náměstka primátora hlavního města Prahy Rudolfa Blažka ve spolupráci s ministerstvem vnitra a spravedlnosti vypracovala nový návrh zákona o regulaci prostituce³, který bude v roce 2009 projednávat Parlament ČR. Stále zůstává primární podmínkou pro přijetí toho zákona vypovězení Úmluvy o potlačení a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob. A v čem se liší návrhy zákonů z roku 2005 a 2008? Návrh roku 2008 říká, že oprávnění k provozování prostituce bude uděleno příslušnou obcí s rozšířenou působností, v jejímž obvodu bude prostituce nabízena a vykonávána, v návrhu z roku 2005 toto oprávnění mělo být vydáváno obcí s rozšířenou působností v místě trvalého pobytu žadatele. Jde o změnu, která by mohla mít pozitivní vliv na pokles demotivace registrovat se jako sexuální pracovnice. Většina žen pracujících jako sexuální pracovnice, tuto činnost vykonává mimo oblast svého trvalého bydliště a jejich okolí neví, jaké je jejich opravdové zaměstnání a to může odradit ženy pracující v prostituci se registrovat na obecním úřadě v místě jejich trvalého bydliště. Další odlišnosti v návrzích z roku 2005 a 2008 jsou pouze už jen technického či parametrického rázu. V návrhu roku 2008 jsou upřesněny technické parametry průkazu k vykonávání prostituce, změnila se frekvence povinných zdravotních prohlídek z 1 měsíce na 3 měsíce, snížil se počet let, na které je vydáváno povolení k provozování zařízení určené pro nabízení a vykonávání prostituce

² Vládní návrh zákona o regulaci prostituce 2005

³ Návrh zákona o regulaci prostituce 2008

z 10 na 5 let a upřesnila se vzdálenost umístění těchto zařízení od budov institucí a škol atd. na 150 m. Bude-li tento zákon přijat a dojde-li k vypovězení Úmluvy, jeho účinnost nastane dva roky po vypovězení Úmluvy.

2.5. Evropské země

U našich západních sousedů v Německu je v platnosti Zákon o prostituci od ledna 2002, který uznává prostituci jako profesi. Sexuální pracovnice tak nabyly práv i povinností. Musí platit daň z příjmu, sociální a zdravotní pojištění, mohou soudně vymáhat mzdu a čerpat sociální dávky. Tento přístup uplatňují i v Řecku, ale s jistou výjimkou, provdá-li se sexuální pracovnice, ztrácí licenci na vykonávání této činnosti. (Rozkoš bez rizika) První zemí, která přistoupila k zlegalizování nevěstinců a uznání prostitute jako profese, bylo Nizozemí 1. října 2000.

Odlišný přístup k prostituci mají ve Švédsku, kde nabízení sexuálních služeb je sice legální, ale nákup je již nelegální. Zákazníkovi hrozí peněžní pokuta nebo šest měsíců odnětí svobody. Uplatňují politiku vymýcení poptávky a tím i nabídky po sexuálních službách.

Kořeny prostitute se pravděpodobně nacházejí v náboženském kultu, ve víře, uctívání bohyně plodnosti. Postupně se z ní vyvinula prodejní prostitute, ke které se v různých dobách vlády stavěly různě, lze zde ale vysledovat určitý koloběh státních zásahů. V dobách, kdy se zvyšoval počet prostitutek, byly zaváděny restriktivnější opatření a v dobách zdánlivého ústupu prostitute restrikce opadaly a opět dokola. (Sociologický slovník, 1992)

Přístupy, které se v průběhu historie střídaly, můžeme shrnout do tří: prohibice, reglementace a abolicionismus. Prohibice znamená úplný zákaz prostitute a sankce za porušení zákazů. Uplatňována byla např. za Marie Terezie, nyní v USA (s výjimkou několika států). Reglementační přístup toleruje a legalizuje prostituci, ale zároveň ji usměrňuje pomocí zákonných pravidel, mezi které patří např. povinná registrace, pravidelné zdravotní prohlídky, placení daní atd. Přístup je typický pro starověké Řecko, Francii 19. století, Rakousko-Uhersko, nyní v Německu a Nizozemí. Prostituce není

zakázána ani povolena, ale jsou trestně stíhány vedlejší efekty s ní související (kuplířství) - aboliční přístup se nyní uplatňuje ve většině zemí Evropy i České republice.

3. Morálka, právo, stát

Z historické exkurze je patrné, že prostitute neměla na různých ustláno. Především v dobách silného vlivu církve byly prostitutky za svou činnost pronásledovány a trestány.

Křesťané společně s konzervativci stále vidí prostituci jako morální problém škodlivý pro společnost a proto si přejí jeho eliminování a vytlačení ze společnosti. Nástroj, který má vést k požadovanému cíli, je zákaz a zkriminalizování veškerých činností souvisejících s prostitucí, legalizace prostitute je pro ně nemyslitelná.

Další skupinou vystupující proti prostituci a legalizaci jsou radikální feministky, pro které znamená legalizace udělení práva mužům na vykořisťování žen. Neodmítají prostituci z morálních důvodů, ale z přesvědčení, že poškozuje všechny ženy ve společnosti, ponižuje a vykořisťuje je, dělá z nich sexuální objekty. Z pohledu radikálních feministek dochází k posílení mužské dominance. Muž je vždy vnímán jako agresor a žena jako sexuální oběť. Zastávají názor, že většina žen si vybrala prostituci nedobrovolně na základě chudoby a omezených možností výdělků, ale neuvědomují si, že požadovaným zákazem prostitute právě možnosti žen výdělků snižují. (Levenkron, 2007)

Morální předsudky a stigma jsou otázky, které se nejčastěji diskutují ve spojitosti s prostitucí ve společnosti a opomíjí se otázka práva a svobodné volby.

3.1. Morálka

Společnost je schopna se shodnout, které věci a činnosti jsou dobré (morální) a které špatné (nemorální). O krádeži, vraždě a násilí většina společnosti smýšlí jako o nemorálním, kdežto např. o míru jako o dobré věci, morálně správné. Ale konsenzus na téma morálky v prostituci se ve společnosti nenachází. Poukazujeme tedy na to, že prostitute a postoje k ní jsou založené na smýšlení každého jednotlivce a na jeho vlastních morálních a nemorálních hodnotách. My se tedy zde nebudeme pouštět do moralizování, přesvědčovat, zdali je prostitute morální či nemorální, to není naším

cílem, ale pokusíme se podívat na to, z čeho vnímání prostituce jako nemorální vychází a zdali tato obhajoba nemorálnosti má prostor i v dnešní společnosti.

Část společnosti považuje za nemorální poskytování sexu výměnou za úplatu, prodávání těla za peníze. Ale opravdu jde v prostituci o prodávání těla?

Prostitutka na základě sjednaného obchodu mezi ní a klientem nepředává právo na své tělo klientovi. Kdyby tomu tak bylo, hovořili bychom o „novodobém otroctví“. Avšak prostitutka zůstává jediným vlastníkem svého těla, pouze ho „propůjčuje“ k poskytnutí služby tak, jako je tomu v jiných profesích. Většina z nás využívá své tělo k získání finanční částky - výjimkou není ani zpěvačka, masérka ani prostitutka. Ženy v těchto profesích uspokojují potřeby zákazníků prostřednictvím částí svých těl, ať už jde o potřebu poslechu hudby uspokojenou skrze „zlaté“ hrdlo zpěvačky nebo uvolnění svalů při masáži rukama masérky či uspokojení sexuálních potřeb prostitutkou. Masérka i prostitutka mají přímý kontakt se zákaznickovým tělem a reagují na jeho požadavky. Jaký je tedy rozdíl mezi těmito „profesemi“? Obě „profese“ přináší užitek (zisk) zúčastněným stranám, přesto masérka je společností uznávána, přijímána a prostitutka je často vytlačována na její okraj. (Nussbaum, 1998)

Komerční sex je oblast s vysokým stupněm stigmatizace, který vychází z předsudku nemorálnosti této činnosti. Proč i v dnešní době je komerční sex považován za nemorální? Díky tomu, že někdo využívá své tělo k získání finanční odměny? Jak jsme výše zmínili, v tom případě by i profese masérky musela být považována za nemorální, ale není. Nebo existuje předsudek z minulosti o nemorálnosti prostituce?

V dřívějších dobách byl sex „bez účelu zplodit dítě“ a nemanželský sex považován za nemorální. V dnešní době neexistuje důvod, proč se to domnívat, jinak bychom museli popřít jakýkoli předmanželský sex. (Nussbaum, 1998) Morálka je v čase a společnosti věc proměnlivá.

Další diskutované otázky ve spojení s prostitucí jsou kriminální činy na ní napojené (obchod s lidmi, prodej drog) a veřejné zdraví. Světová zdravotnická organizace označila prostituci za hlavní uzel v šíření pohlavních nemocí.

Všechny tyto otázky ohledně morálky, stigmatu, kriminálních činů souvisejících s prostitucí, šíření pohlavních chorob jsou zdrojem argumentů pro zakázání či nelegalizování prostituce. Je ale prohibitivní přístup opravdu lékem na šíření pohlavních chorob v této oblasti? Nevytváří prohibitivní či aboliční přístup k prostituci vhodné podmínky pro napojení ostatních kriminálních činností na prostituci?

3.2. Právo svobodné volby, vlastnictví sebe sama

Nyní opustíme prostor stigmatu a morálky tolik zdůrazňované křesťany a konzervativci a obraťme pozornost na právo, na právo svobodné volby a právo vlastnictví sebe sama, být pánem sám sobě.

Člověk je osoba jednající, která po celý život činní volby mezi alternativami. Svým jednáním směřuje k dosažení cíle, kdy nynější méně uspokojivý stav věci bude nahrazen uspokojivějším a dojde k zlepšení podmínek, ve kterých se nachází. Pořadí cílů, přání, potřeb, které budou uskutečněny, volí jednotlivec na základě pomyslně vytvořené hodnotové škály v jeho mysli, kdy každému cíli je přiřazena subjektivní hodnota, která udává důležitost cíle oproti ostatním. Z toho je patrné, že každý jednotlivec má svou vlastní subjektivní hodnotovou škálu a volí si své vlastní cíle, které nejlépe vytvoří žádoucí stav. Jen on sám zná svůj zájem nejlépe. Své preference a preferované cíle projevuje jednotlivec prostřednictvím jím zvolené volby. (Mises, 2006; Rothbard, 2001)

K realizaci nejpreferovanějších cílů, potřeb jsou využívány prostředky, kterými jednotlivec disponuje – jako je čas, peníze, práce atd. a „vše, co člověk za prostředek považuje.“ (Mises, 2006, str. 84; Rothbard, 2001)

Vraťme se nyní do prostředí prostituce, ke klientovi a prostitutce. Klient i prostitutka jsou osoby, které sledují vlastní zájem, snaží se dosáhnout svých cílů a přeměnit neuspokojivý stav ve stav uspokojivější.

Potenciální klient pocítuje potřebu sexuálního uspokojení, která je na jeho hodnotovém žebříčku ohodnocena nejvíce. K uspokojení potřeby má potenciální klient několik alternativ např. samouspokojení, manželský sex, náhodný sex, sex s prostitutkou atd. Vybere-li si využití placených služeb prostitutky jako prostředku k dosažení cíle,

dává tím najevo své preference, že sex s prostitutkou je v daný okamžik pro něj nejpreferovanější alternativou před ostatními.

Ženy nejčastěji vstupují do prostituce z ekonomických důvodů, přesto prostituce není jejich jedinou alternativou výdělků (nezaměstnanost - sociální dávky, jiné „normální“ zaměstnání většinou za nižší mzdu). Volbou prostituce dává žena najevo, že je to pro ni nejpreferovanější alternativa výdělků v daném okamžiku.

Jak klient, tak prostitutka projevují svojí svobodnou volbu účastnit se „směnného“ obchodu na základě svých preferencí. Účastní se obchodu, aby zlepšili podmínky, ve kterých se nacházejí. Hlavní prostředek, který jim umožňuje projevit preference, je právo na vlastnictví sebe sama, o kterém pojednává již John Locke v Druhém pojednání o vládě napsaném v 17. století. Uvádí, že každý jednotlivec vlastní svou vlastní „osobu“ a na ní nikdo nemá právo mimo něho samého, jedná se o nezcizitelné a nezadatelné vlastnictví. Tento princip vlastnictví sebe sama dává každému jednotlivci, tedy i klientovi a prostituce, právo využít svá těla, jak uznají za vhodné. Svoboda jednotlivce a využívání jeho těla končí tam, kde začíná svoboda jiného člověka.

3.3. Stát

Zásah státu do dobrovolné volby omezuje „jednotlivce v možnosti mít právo na svobodu sledovat svůj vlastní zájem, svobodně jednat takovým způsobem, jaký pokládá za nejlepší.“ (Rothbard, 2001, str. 331) V případě zásahů státu do oblasti prostituce (prohibice) dochází k omezení vlastnictví sebe sama, alternativ při uspokojení sexuálních potřeb, možnosti legálního výdělků (především žen s nízkým vzděláním) a k diskriminaci osob, které by se jinak na základě své svobodné volby účastnily obchodu.

Stát zde supluje svobodné rozhodování klienta a prostitutky a „předpokládá, že nejsou kompetentní k tomu, aby se rozhodovali o vlastních věcech“ (Rothbard, 2001, str. 333) - „prostřednictvím státních zásahů má dojít k nápravě „nemorálnosti“ voleb.“ (Rothbard 2001, str. 334) Zde se projevuje paradox zastánců státních zásahů, že člověk není schopen rozhodnout o svém jednání, ale je kompetentní „hlasovat pro politiky, kteří jsou morálně na vyšší úrovni než on sám“ (Rothbard 2001, str. 334) a ti pak rozhodují o něm.

Prostituce je ze své podstaty svobodného obchodu mezi dospělými lidmi oblast, kde neexistuje oběť. Kde není oběť, není ani zločinu a proto podle liberálů není důvod, proč s ní bojovat, zakazovat ji. Liberálové jsou zastánci legalizace prostituce, ve které vidí zlepšení podmínek v prostituci.

4. Trh prostituce

Trh prostituce je trh, kde se setkává nabídka a poptávka po sexuálních službách, strany vstupují do vzájemné interakce a stanovují cenu služby, která bude prodána a nakoupena. Na straně nabídky stojí osoba ochotná za určitý výnos poskytnout sexuální službu a na straně poptávky nacházíme klienta, který je ochotný se vzdát části svého příjmu za účelem uspokojení své sexuální touhy. K obchodu dojde za situace, kdy klient si bude cenit uspokojení své sexuální touhy více, než za ní zaplatí a poskytovatel služby obdrží více, než na kolik si cení své služby. Na trhu prostituce je předmětem směny služba a stejně jako většina trhů služeb je tedy pracovně intenzivní, ale má i specifické rysy – na straně nabídky dominuje žena, je stigmatizovaný, služby jsou dobře placené i přes velice nízké požadavky na dovednosti. Dominance žen na straně nabídky je na tomto trhu zřejmá, i přes stoupající trend nabízejících se mužských prostitutů v dnešní době, většina služeb je poskytována prostitutkami než prostitutky. (Edlund, Korn, 2002)

Prostituci můžeme klasifikovat podle intenzity zaměření, ve smyslu jak často ženy prostituci vykonávají, na příležitostnou nebo trvalou prostituci. Příležitostné prostitutky vykonávají prostituci nepravidelně a přivydělávají si tak ke mzdě z jiného zaměstnání, kdežto pro trvalé prostitutky prostituce představuje hlavní zdroj příjmu. (Gibbens, 1999)

4.1. Subjekty trhu prostituce

Mezi subjekty na trhu prostituce řadíme tedy prostitutku (sexuální pracovníci) a klienta (zákazníka). Obě tyto skupiny se rekrutují ze všech společenských vrstev, všech věkových kategorií (samozřejmě myšleno starších 18 let, nemluvíme zde o dětské prostituci) a různého stupně vzdělání.

Prostitutky a zákazníci nejsou jedinými subjekty, které se pohybují na trhu prostituce, patří mezi ně i tzv. prostředníci nazývaní pasáci, madame či mající podobu nočních barů,

nevěstinců, escortních agentur, odlišujících se podle segmentu trhu, na kterém působí. Prostředníci představují „komunikační kanál spojující poptávku a nabídku, sjednávající podmínky obchodu, snižují informační asymetrii mezi prostitutkou a klientem“ (Albert, Gomez, Franco, str. 27, 30) a poskytují ochranu prostitutkám před násilím ze strany klientů. K usnadnění komunikace se zákazníkem se v dnešní době často využívá internet jako marketingový nástroj, který poskytuje klientovi informace, popisy prostitutek a sexuálních služeb, které jsou nabízeny. Prostředníci a internet snižují čas a náklady na přilákání potenciálního zákazníka, usnadňují sjednání obchodu - snižují transakční náklady na uskutečnění obchodu. (Albert, Gomez, Franco)

4.2. Segmenty trhu prostituce

Segmenty trhu prostituce nejsou rozlišovány podle specifikace služeb na nich nabízených, ale podle místa, kde je sexuální služba poskytována a podle charakteru prostředníků. Rozlišujeme trh pouliční, privátní prostituce, noční kluby a escortní agentury.

4.2.1. Pouliční prostituce

Pouliční prostituce je řazena na nejnižší stupínek žebříčku segmentů trhu prostituce. Trh pouliční prostituce je vysoce geograficky koncentrovaný, především z důvodu, aby klient měl možnost prostitutku najít. Nelze zde využít tradiční marketingové nástroje k přilákání zákazníka jako je reklama, logo na budově, inzerát atd., a proto jedinou marketingovou zbraní je pouliční reklama prezentovaná samotnou prostitutkou, jejím oblečením a chováním. (Levitt, 2007) Frekventovanými místy výskytu pouličních prostitutek jsou určité ulice, okolí nádraží, hraniční přechody, odpočívadla řidičů kamionů.

Pouliční prostitutku z pohledu formy podnikání si můžeme představit jako podnik jednotlivce, kdy sama prostitutka si nachází potenciálního zákazníka a sjednává obchod. Možností jak snížit transakční náklady obchodu je spolupráce s prostředníkem – pasákem, který vyhledává klienty a poskytuje ochranu prostitutce.⁴

⁴ Analýza provedená S. Levitem na trhu pouliční prostituce v Chicagu ukázala, že prostitutky spolupracující s pasáky, mají méně klientů, ale jejich výdělky i po odečtení pasákovi provize jsou vyšší než u prostitutek bez pasáků.

Pracovní podmínky na tomto segmentu trhu jsou na velmi nízké úrovni. Sexuální služby jsou poskytovány v automobilech, v levných hotelech či na samotných místech pohybu prostitutky a tedy i hygienické zázemí je zde velice špatné. Existuje zde větší pravděpodobnost nepoužití kondomu a s tím související větší pravděpodobnost přenosu a dalšího šíření pohlavních chorob (HIV/AIDS, syfilis, kapavka).

Ceny za sexuální služby jsou nižší oproti cenám na jiných částech trhu prostituce a to může být jedna z příčin nepoužívání kondomu, která zvyšuje cenu poskytované služby. (Albert, Gomez, Franco)

4.2.2. *Privátní prostituce*

Dalším segmentem trhu je privátní prostituce poskytovaná v bytě prostitutky, která má povětšinou stálý okruh klientů. Využití prostředníků je zde ve velmi malé míře a k navázání kontaktu s potenciálním klientem dochází v dnešní době většinou prostřednictvím internetu. (Albert, Gomez, Franco)

4.2.3. *Noční podniky*

Noční podniky (nevěstince) jsou místa, kde větší počet prostitutek nabízí sexuální služby. Často bývají lokalizovány na okraji města, především kvůli dodržování diskrétnosti vůči klientům, ale nemusí to být vždy pravidlem. Noční podnik nabízí lepší podmínky pro klienta i prostitutku ve srovnání s pouliční prostitucí. Snižuje se zde pravděpodobnost šíření venerických chorob. Podniky dbající o svojí pověst a zisky, podporují prostitutky v pravidelných návštěvách zdravotních zařízení a používání kondomů. Ceny jsou zde vyšší oproti pouliční prostituci. (Albert, Gomez, Franco)

4.2.4. *Escort service*

Jedná se o část trhu, na kterém se na straně nabídky pohybují většinou mladé, komunikativní, vzdělané slečny a ženy. Poskytované služby se neomezují pouze na sexuální uspokojení, ale často prostitutka doprovází klienta na společenské akce, dělá mu společnost na dovolené. Ceny za tyto služby jsou vyšší oproti cenám na dalších segmentech trhu.

Escortní agentura hraje roli prostředníka mezi klientem a prostitutkou, na základě požadavků klienta zajišťuje sjednání schůzky, zaručuje se za nabízené služby a garantuje

zdraví prostitutek. Agentury nabízejí tzv. luxusní prostituci. (Edlund, Korn, 2002; Albert, Gomez, Franco)

4.3. Faktory ovlivňující nabídku a poptávku po komerčním sexu

Na trhu prostituce vstupuje do vzájemné interakce strana nabídky a poptávky po komerčním sexu a stanovují cenu této služby. Stranu nabídky, jak již bylo popsáno výše, představuje převážně ženské pohlaví a stranu poptávky mužské pohlaví. Obě tyto strany směnného obchodu jsou ovlivňovány několika faktory při rozhodování o vstupu na trh prostituce. V této kapitole si tyto faktory představíme.

4.3.1. Poptávka po komerčním sexu

Poptávku po komerčním sexu představuje převážně muž a to všech věkových skupin, ras, náboženství a sociálních vrstev. Klienta komerčního sexu můžeme rozdělit na dva typy podle frekvence využívání sexuálních služeb – klient pravidelný a experimentální. Experimentální klient využil služeb sexuální pracovnice jen jednou většinou pouze ze zvědavosti. V USA využilo alespoň jednou v životě sexuálních služeb 16 % mužů, ve Finsku a Rusku okolo 10 – 13 %, v Norsku 11 %, v Holandsku 14 % a ve Švýcarsku 19 % mužů. (Gusta, Tommaso, Strøm, 2006) V České republice se odhaduje, že okolo 14 % českým mužů zaplatilo za komerční sex. Evropský průměr se pohybuje okolo 10 %. (Bilefsky, 2008)

Hlavním faktorem ovlivňujícím muže poptávat komerční sex je biologická potřeba sexu, která je svázána i s denními faktory, jako jsou stres, únava, pocit štěstí, nálada atd. Ale je jisté, že jen tento biologický faktor nepopisuje poptávku po sexu.

Rozhodování závisí na osobním charakteru potenciálního klienta - na osobním a rodinném prostředí, sebevnímání, vnímání žen a sexuálních preferencí. (Gusta, Tommaso, Strøm, 2006)

Komerční sex je možno vnímat jako substitut k „bezplatnému“ sexu s náhodnou ženou, stálou přítelkyní, manželkou. Dostupnost a snadnost využití komerčních sexuálních služeb, jako jednodušší alternativy uspokojení sexuálních potřeb, je volena především jedincem, který má problém s navazováním kontaktů či nemá dostatek času.

Rozhodování o placeném sexu ovlivňuje i stigma, které je stále v dnešní době velice úzce provázáno s komerčním sexem, proto je zřejmé, že má vliv na chování potenciálního klienta. Uvažujme, že každý z nás má jakýsi „reputační potenciál“, stanovený na základě osobního charakteru a na postavení ve společnosti, který se nemění, pokud nevstupujeme na trh prostituce. Původní úroveň tohoto reputačního potenciálu bude klesat při nakupování komerčních sexuálních služeb díky stigmatu. Člověk s vysokým individuálním a společenským postavením bude vybaven jen nízkým reputačním potenciálem, protože jeho pověst je velice zranitelná. A naopak u člověka s nízkým společenským postavením. Z toho vyplývá, že poptávka po komerčních sexuálních službách bude nižší u lidí s nízkým reputačním potenciálem a s vyšším společenským postavením, než u potenciálních klientů s nízkým společenským postavením. (Gusta, Tommaso, Strøm, 2005)

Další faktory mající vliv na rozhodování potenciálního klienta jsou faktory ekonomické – příjem, vzdělání, zaměstnání. A také postoj k riziku – k riziku nákazy pohlavně přenosných chorob a zatčení. (Gusta, Tommaso, Strøm, 2006) Poptávka bude nižší u potenciálních klientů s vysokou averzí k riziku.

Vliv na poptávku má i převyšující počet mužů nad počtem žen v určité lokalitě – v takovém případě je pravděpodobné, že poptávka po komerčním sexu poroste.⁵

4.3.2. Nabídka komerčního sexu

V Nizozemí v roce 2000 se na trhu komerčního sexu na straně nabídky pohybovalo okolo 25 000 osob a ve Švédsku 2 500. (Stridbeck, 2004) Thajské ministerstvo zdravotnictví odhaduje pro rok 1997 65 000 prostituujících se osob ve své zemi, neoficiální zdroje mluví až o 300 000. (Lim, 1998) V České republice se odhaduje počet prostituujících osob v rozmezí od 10 000 do 25 000. Německé ministerstvo pro rodinu,

⁵ Čína je zemí, kde se uplatňuje politika jednoho dítěte od roku 1979, která společně s tradiční preferencí synů způsobila převahu mužského pohlaví nad ženským a tím i nárůst poptávky a i nabídky komerčního sexu. V roce 2005 bylo v Číně o 640 000 mužů ve věku 20 – 23 let více než žen. Pro rok 2020 se odhaduje, že ve věkové skupině mezi 20 – 40 let bude převyšovat mužské pohlaví ženské o 8,5 mil. S tímto nárůstem převahy mužského pohlaví rostl i počet žen v prostituci v roce 1985 25 tis., v 1992 246 tis., v 1996 420 tis. a 2000 4-6 mil. (Tucker, 2005)

seniory, ženy a mládež informuje o 400 000 sexuálních pracovnících na německém trhu komerčního sexu v roce 2006.⁶ (Levenkron, 2007)

Pro rok 2001 se odhaduje, že 40 milionů žen nabízelo sexuální služby po celém světě. (Audet, 2005)

Stranu nabídky komerčního sexu tvoří převážně žena, která se rekrutuje ze všech věkových skupin, ras, společenských vrstev a různého stupně vzdělání. K výkonu této profese není potřeba žádné speciální dovednosti, ale přesto žena musí disponovat určitým předpokladem, pokud chce pracovat na trhu prostituce, jako je tomu i při výběru jiných druhů zaměstnání.

Hlavní faktor, který ovlivňuje rozhodování o vstupu na trh prostituce, je faktor ekonomický. Žena porovnává možné alternativy zaměstnání a výše výdělků z těchto alternativ a při tom bere v úvahu své vzdělání a předpoklady pro práci. Ke zvýšení nabídky komerčního sexu může dojít v případě neexistence alternativy „normálního“ zaměstnání, nebo v případě existence alternativy „normálního“ zaměstnání ale s nižším příjmem v porovnání s příjmem z prostituce. Příčiny vstupu žen na trh prostituce jsou ve většině případů právě nedostatečné vzdělání, nezaměstnanost, chudoba a vidina získání dodatečného příjmu k příjmu z „normálního“ zaměstnání.

Dalším faktorem je osobní charakter potenciální prostitutky – sebevnímání, sexuální preference, předpoklady pro vykonávání prostituce. (Gusta, Tommaso, Strøm, 2006) Promiskuitní jednání ženy (jeden z předpokladů) může vést k zvýšení nabídky komerčního sexu. A tak jako u potenciálního klienta, kde je jeho rozhodování o vstupu na trh prostituce ovlivněno stigmatem, které ve společnosti panuje, tak i na rozhodování na straně nabídky má tento faktor vliv. U žen s nízkým reputačním potenciálem a tedy s vyšším společenským postavením můžeme předpokládat, že nabídka sexuálních služeb bude nižší než u žen s vyšším reputačním potenciálem.

Postoj k riziku – k riziku nákazy pohlavně přenosných nemocí či zatčení ovlivňuje nabídku komerčních sexuálních služeb. U potenciální sexuální pracovnice s nízkou averzí k riziku je více pravděpodobné, že vstoupí na trh prostituce.

⁶ Pro lepší přehlednost uvádíme počty prostitujících osob na 1 000 obyvatel v těchto vybraných zemích: Nizozemí 1,6 (2001), Švédsko 0,3 (2001), Thajsko 1,07-4,93 (1997), ČR 0,96-2,4 prostitujících osob na 1 000 obyvatel, Německo 4,8 (2006) sexuálních pracovníc na 1 000 obyvatel. (Eurostat, vlastní výpočty)

Nerovnost mezi mužským a ženským pohlavím je další faktor mající vliv na nabídku komerčního sexu. Způsobí-li převaha mužů v určité lokalitě zvýšení poptávky po komerčním sexu, důsledkem bude zvýšení ceny těchto služeb a větší pravděpodobnost vstupu ženy na stranu nabídky na trhu prostituce.

V této kapitole jsme poukázali na faktory ovlivňující strany „směnného“ obchodu na trhu prostituce. Mezi tyto faktory řadíme osobní charakter obou stran, ekonomický faktor, postoj k riziku, hospodářskou politiku státu (sociální politiku a politiku trhu práce) a politiku zaměřenou na trh prostituce.

5. Státní politiky trhu prostituce

Prohibice, legalizace, regulace, placení daní, povinné zdravotní prohlídky, aboliční přístupy, tím vším už trh prostituce v průběhu své dlouhé historie prošel. Státy měnily a mění své postoje k prostituci tak, jak se vyvíjí jejich socio-ekonomické, kulturní, politické a náboženské prostředí země.

V průběhu 20. století především v posledních třech – čtyřech desetiletích s rozrůstajícím se trhem prostituce se opět rozhořely vášnivé debaty o fenoménu prostituce s ústředními tématy – morálka, pracovní podmínky, porušování lidských práv, šíření pohlavně přenosných nemocí. Ale jak uvádí Lin Lean Lim (1998, str. 1) v posledních desetiletích došlo k proměně a rozšiřování trhu prostituce i ve státech jihovýchodní Asie. Trh prostituce začal dosahovat takových rozměrů, že o něm můžeme hovořit jako o komerčním sexuálním sektoru, který je integrován do ekonomického, sociálního a politického života země. Přímou či nepřímou přispívá k zaměstnanosti⁷, národnímu důchodu a ekonomickému růstu. Proto by se debaty ohledně prostituce neměly točit jen okolo otázek morálky, náboženské víry, ale měli bychom mít na paměti, že prostituce má ekonomický přínos. Poskytování komerčních sexuálních služeb není izolovaným sektorem, ale jsou na něj napojeny i další odvětví jako je cestovní ruch, hotelnictví atd.

⁷ Průzkum ministerstva zdravotnictví v Thajsku z roku 1997 ukazuje na to, že ze 104 262 lidí zaměstnaných v 7 759 zařízeních, kde jsou poskytovány komerční sexuální služby, je 64 886 lidí, kteří nabízejí tyto služby a zbytek necelých 40 000 jsou lidé zajišťující provoz těchto zařízení, jako majitelé, číšníci, uklízečky atd. (Lim, 1998)

Odhaduje se, že celkové roční příjmy z prostituce se pohybují okolo 72 mld. amerických dolarů, což převyšuje příjmy z obchodu se zbraněmi a i drogami. (Audet, 2005) Mezi lety 1993 - 1995 se uvádí, že se roční příjmy z prostituce v Thajsku pohybovaly mezi \$22 - \$27 mld., jedná se o 10 – 14 % HDP. (Lim, 1998) V evropských státech jsou příjmy z prostituce na nižší úrovni, např. v Nizozemí \$1 mld. – 5 % HDP. (Daley, 2001) V České republice utratili zákazníci za sexuální služby v roce 2003 okolo 8,7 mld. Kč, což představuje 0,2 % HDP. (ČSÚ, 2005)

Na jedné straně v posledních desetiletích, i v souvislosti s liberalizací ekonomik a sexuálně liberálním smýšlením, jsou slyšet silné hlasy volající právě po legalizaci-regulaci prostituce, která má zprůhlednit tabuizované prostředí prostituce, oddělit ho od nelegálních činností, udělit sexuálním pracovnícům statut profese a zlepšit jejich pracovní podmínky. A na straně druhé sílí hlasy feministického hnutí po emancipaci žen, rovnoprávnosti žen a mužů, ke které nemůže dojít, pokud si muži budou kupovat sexuální služby od žen. Radikální feminismus vidí sexuální pracovnice jako oběti mužských sexuálních potřeb, nespatřuje rozdíl v dobrovolné a nucené prostituci. Cílem radikálního feministického hnutí je zákaz prostituce nebo zákaz nakupování sexuálních služeb.

Tyto dva rozdílné linoucí se hlasy v debatě o prostituci ovlivnily dva evropské státy na přelomu 20. a 21. století a to Nizozemí, které se vydalo cestou legalizace (regulace) celého trhu prostituce a Švédsko, které k samotné prostituci zaujalo aboliční přístup a zkriminotalizovalo nákup sexuálních služeb.

V následující části si státní politiky trhu prostituce obou těchto států představíme, uvedeme jejich cíle a zanalyzujeme naplňování těchto cílů.

5.1. Nizozemský model

Na počátku 20. století sílící aboliční hnutí mělo za následek, že v roce 1911 byl v Nizozemí přijat dodatek k Trestnímu zákoníku, který zakazoval provozování nevěstinců, což znamenalo kriminalizování třetí strany (prostředníků) na trhu prostituce. Zákaz měl vést k vymýcení prostituce jako takové a zamezit využívání žen, dívek k prostituci. Samotná prostituce ale nelegální nebyla.

V druhé polovině 20. století vláda viděla, že prostituce stále existuje, že nevymizelo využívání žen k prostituci a změnila svoji politiku - začala rozlišovat mezi dobrovolnou a

nedobrovolnou prostitucí. Zaměřila se na boj s nedobrovolnou prostitucí a zaujala pasivní toleranci k podnikům, ve kterých byly poskytovány sexuální služby prostitutkami, které tyto služby nabízely dobrovolně a nedocházelo v nich k zneužívání, nucení k nedobrovolné prostituci a nenarušovaly veřejný pořádek a bezpečí.

V 80. letech s rostoucím trhem prostituce zesílila debata o právech sexuálních pracovníků, o právu na výběr profese (být zaměstnána jako sexuální pracovníce) a o neefektivní politice zákazu provozování nevěstinců, která nevedla k potlačení kriminální činnosti spojené s prostitucí. Debata po 16-ti letech úsilí politických stran (liberálně smýšlejících) a organizací podporujících práva sexuálních pracovníků (např: De Rode Draad) vyústila ve zrušení dodatku o obecném zákazu nevěstinců v Trestním zákoníku a začlenění zneužívání nedobrovolné prostituce do tohoto zákoníku.

V účinnost tato změna vešla 1. října 2000. Jednalo se fakticky o zlegalizování dřívější 50-ti leté politiky pasivního tolerování nevěstinců. (NRM 2002, Stridbeck 2004) Od 1. října 2000 je tedy legální zaměstnávat prostitutku, která je plnoletá, na základě jejího souhlasu. Všechny tři subjekty se na trhu prostituce (sexuální pracovníce, zákazník a prostředník) pohybují legálně za určitých podmínek.

Nizozemské ministerstvo spravedlnosti okomentovalo změnu Trestního zákoníku takto: „To že prostituce existuje je daný fakt i pro vládu, který vyžaduje realistický přístup bez moralizování.“ (NRM 2002, str. 15)

Zákonodárství spojené se zrušením zákazu provozování nevěstinců má šest cílů:

- kontrolovat a regulovat dobrovolnou prostituci
- ochrana postavení prostitutek
- zlepšit potírání nucené prostituce
- ochrana mladistvých před sexuálním zneužíváním
- oddělit od prostituce kriminální činnosti s ní svázané
- snížit rozsah prostituce vykonávané prostitutkami pobývajícími nelegálně v Nizozemí

Nyní se pokusíme zanalyzovat nástroje, které byly zavedeny, aby naplňovaly tyto stanovené cíle, a říct, zdali vedou k naplňování těchto cílů a zdali nedošlo k nějakým vedlejším nezamýšleným efektům.

Je potřeba zdůraznit, že v Nizozemí nebyl přijat žádný speciální zákon o prostituci nebo o její regulaci na národní úrovni. Formulování a zavádění politiky trhu prostituce provádějí jednotlivé municipality sami na základě místních nařízení.

5.1.1. *Kontrolovat a regulovat dobrovolnou prostituci*

Pro rok, kdy byl zrušen zákaz provozování nevěstinců, je odhadováno 25 000 prostitujících osob v Nizozemí, z toho 5 % mužského pohlaví. 45 % jich vykonávalo své služby v nevěstincích a barech, 20 % v tzv. windows, 15 % vykonávalo escort service a 5 % pouliční prostituci. Prostitující osoby se nacházejí asi ve 30 % nizozemských municipalitách, převážně ve větších městech a u hranic s Německem a Belgií. (Stridbeck, 2004)

Zrušením zákazu provozování nevěstinců a udělením legálního statutu všem třetím stranám na trhu prostituce byla dána autoritám možnost vytvořit nástroje, pravidla pro regulování a kontrolu prostituce v sexuálních podnicích. Stát přenechal formování politiky prostituce, vytvoření nástrojů a pravidel na jednotlivých municipalitách, aby mohly reagovat na situaci ohledně prostituce v jejich oblasti. Asociace nizozemských municipalit představila model kontroly a regulace prostituce v sexuálních podnicích postavený na systému licencí s podmínkami. Jednalo se jen o doporučující model a na municipalitách bylo, jestli ho přijmou nebo si vytvoří vlastní model regulace. 94 % municipalit přijalo a začalo realizovat tento model založený na vydávání licencí pro sexuální podniky. Municipality tedy stanovují prostřednictvím vydaných nařízení podmínky, které musejí splňovat sexuální podniky, aby jim byla udělena licence a mohly být legálně provozovány. Opatření se vztahují jak na majitele, manažery i na vybavení budovy, jde například o povinnost majitele nebo manažera být stále v podniku, dále se jedná o bezpečnostní, požární, hygienická⁸ opatření atd.

⁸ V Nizozemí nejsou u sexuálních pracovníků vyžadovány povinné zdravotní prohlídky. Pouze jim je doporučováno absolvovat tyto prohlídky alespoň 2 krát ročně pokud jde o pouliční prostituci, jinak 4 krát ročně.

Zodpovědnost za dodržování pravidel, opatření vydaných municipalitou a za vše, co se děje v podniku, mají majitelé nebo manažeři. Kontrolu a vynucování stanovených opatření provádějí různé inspekce, pod které okruhy opatření spadají a policie, která hraje důležitou roli při monitorování sexuálních zařízení. V této souvislosti policie neobdržela žádné speciální finanční prostředky.

Při porušení nařízení může být licence odebrána či podnik natrvalo uzavřen. Licence je odebírána v situacích, kdy jsou v podniku odhaleny osoby mladší 18 let, které nabízí sexuální služby nebo osoby cizí státní příslušnosti bez platného pracovního povolení. (Daalder, 2007; Stridbeck, 2004)

Studie The Research and Documentation Centre na základě výzkumu a dopočtu odhaduje, že v roce 2006 se na území Nizozemí nacházelo 1270 licencovaných sexuálních podniků (nevěstince, escort service atd.). Nejvíce se daří monitorovat a kontrolovat sexuální zařízení jako jsou nevěstince, kluby. Velká většina z nich je provozována na základě vydaných licencí a jen menší část se pohybuje v ilegalitě. Komplikovanější situace je u escort services a privátní prostituce, které je obtížnější monitorovat a tak se často uchylují do illegality, aby se vyhnuly opatřením a placení daní. Municipality si jsou této komplikovanosti vědomi a často zaměřují regulaci a vymáhání stanovených pravidel především na nevěstince, kde je jejich monitorování snazší než u escort service, privátní prostituce a sauna, masážní kluby, které nejsou prioritně považovány za poskytovatele sexuálních služeb. Necelá polovina municipalit nepřijala žádnou politiku k escort service a další polovina k privátní prostituci, což znamená, že k jejich provozování není potřeba licence. (Daalder, 2007)

Můžeme tedy konstatovat, že transparentní prostředí a dobře fungující kontrola a regulace se podařily vybudovat u nevěstinců, windows, kde jen malý počet těchto sexuálních podniků je provozován bez licence, tedy nelegálně (v případě, že je licence vyžadována). Situace je komplikovanější u escort service a sauna, masážních klubů. Tento závěr potvrzuje i studie zaměřená na nelegální prostituci ve 4 regionech (Amsterdam, Eindhoven, Groningen, Severní a Centrální Limburg), kde většina sexuálních podniků měla platnou licenci a jen relativně malý počet jich bylo provozováno

bez licencí mezi windows nevěstince a kluby. Častěji se nelicencované podniky objevovaly mezi escort service a privátní prostitucí. Vyvozen byl závěr, že provozování nelicencovaných sexuálních podniků v municipalitách, kde se licence vyžaduje, se vyskytuje jen v omezeném počtu. Legální sektor je tedy mnohem rozsáhlejší než nelegální. (Daalder, 2007)

Úspěšnost zavedení systému licencí závisí na kooperaci a komunikaci mezi zúčastněnými stranami, tedy municipalitami a majiteli sexuálních podniků a také na komunikaci s policií a místním obyvatelstvem. Při úspěšné komunikaci vzniká větší pravděpodobnost, že nástroj pro regulaci a kontrolu sexuálních podniků – licenční systém bude dobře fungovat a přinese s sebou několik pozitivních efektů jako například změnu postoje obyvatel k sexuálním podnikům, kteří ocení veřejný pořádek a klid před těmito podniky a pokles pouliční kriminality (například policejní zpráva z Haagu uvádí, že pouliční kriminalita poklesla o šestinu ve srovnání se situací před zrušením zákazu provozování nevěstinců). (Stridbeck, 2004)

Některé municipality byly z počátku zavádění licenčního systému kritizovány například za to, že uplatňovaly politiku status quo - vydaly licence sexuálním podnikům, které se nacházely na jejich území a nové již neudělovaly, což brání inovacím v sexuálním sektoru. Ke změně došlo v roce 2006, kdy bylo uděleno několik nových licencí. Další kritika se snesla na rozdílné požadavky a jejich vymáhání v municipalitách díky decentralizaci, což vedlo k realokaci některých sexuálních podniků do municipalit s méně restriktivní politikou prostituce. Částečně se toto podařilo odstranit vydáním Akčního plánu pro regulaci a ochranu sexuálního sektoru Parlamentem v roce 2004. Dále je také kritizováno, že velká část kapacit policie je využívána ke kontrole licencovaného sektoru a jen malá část je zaměřena na nelicencovaný, nelegální sektor. (Daalder, 2007; Stridbeck, 2004)

Licenční systém je zaměřen na regulaci a kontrolu sexuálních podniků (licence se nevztahují na samotné sexuální pracovnice) a pro dokreslení celé situace na trhu prostituce nám ještě chybí pohled na pouliční prostituci, i když tento segment trhu

prostituce nebyl ovlivněn změnou v Trestním zákoníku. Podle studie provedené v roce 2006 The Research and Documentation Centre (Daalder, 2007) 2/3 municipalit pouliční prostituci nepovolují ani netolerují, 2 % municipalit tolerují pouliční prostituci či regulují do tzv. zón tolerance. K regulacím pouliční prostituce došlo po nárůstu stížností místních obyvatel na hluk, nepořádek, injekční stříkačky a znečištění v místech, kde se vyskytovaly pouliční prostitutky. Policie se snažila tyto problémy řešit v 70. letech zatýkáním prostitutek, ale situace se nijak nezlepšovala, po propuštění se prostitutky opět vracely na ulici. Na počátku 80. let municipality přišly s novým postojem k tomuto segmentu trhu prostituce – vytvoření tolerančních zón, ve kterých municipality rozhodují o době, kdy v nich mohou být nabízeny sexuální služby, nachází se v nich drop-in centra, ve kterých si mohou prostitutky odpočinout, koupit kondomy, kontaktovat lékaře. V některých městech během posledních 20-ti let zóny fungují dobře a v jiných městech se ruší, protože nenaplnují očekávání - využívá je jen malý počet pouličních prostitutek, jako tomu bylo například v Amsterdamu. (Daalder, 2007; Stridbeck, 2004)

5.1.2. Ochrana postavení prostitutek

Zrušením zákazu nevěstinců a zlegalizováním třetích stran na trhu prostituce se komerční sexuální sektor stal „normálním“ sektorem. Prostituce je nyní považována za legitimní zaměstnání, sexuální pracovnice mají stejná práva a povinnosti jako ostatní profese. Mohou se rozhodnout, zdali budou prostituci vykonávat jako „OSVČ“ nebo v zaměstnaneckém vztahu, který je upraven Zákoníkem práce. Často je přesto špatně rozpoznatelné, jestli se jedná o zaměstnanecký vztah prostitutky a majitele sexuálního podniku, nebo zdali prostitutka pracuje jako OSVČ a majitel ji pouze poskytuje zázemí pro poskytování sexuálních služeb. Majitelé většinou tvrdí, že nejde o zaměstnanecký vztah, aby se vyhnuli placení daní a sociálního pojištění za své zaměstnance, ale pokud se hlouběji prozkoumá vztah prostitutky a majitele najdou se zde prvky poukazující na zaměstnanecký vztah. Tato nejasnost určování, kdy jde a kdy nejde o zaměstnanecký poměr je stále problém, který nebyl ani po 8 letech vyřešen. (Daalder, 2007)

Od zrušení zákazu nevěstinců a zavedení licenčního systému jsou majitelé sexuálních podniků povinni dodržovat stanovené pracovní podmínky a dohlížet na bezpečí zaměstnanců. Ve studii, zpracované po roce, kdy došlo k dekriminizaci

nevěstinců, se uvádí, že hygienické podmínky v regulovaných podnicích jsou dobré, až velmi dobré a pokračující zlepšení je patrné. (Daalder, 2004, str. 30). Studie zkoumající situaci v roce 2006 zjistila, že pracovní podmínky, ve kterých prostitutky pracují se velice liší a dále, že porušování stanovených pracovních podmínek se v regulovaných sexuálních podnicích vyskytuje jen výjimečně. (Daalder, 2007)

Díky uznání prostituce jako profese a dekriminalizaci nevěstinců mohou sexuální pracovnice využívat stejná práva a výhody jako ostatní profese (podpora v nezaměstnanosti, nemocenské, důchody atd.), ale na druhé straně si také musí být vědomy svých povinností (placení daní, sociálního pojištění). Je potřeba, si uvědomit, že „zrovnoprávnění sexuálních pracovníků, které byly po staletí vyloučeny z občanských a pracovních práv, právě začalo. Legalizace nevěstinců je prvním krokem na dlouhé a pravděpodobně obtížné cestě.“ (Stridbeck, 2004, str. 54)

5.1.3. Zlepšit potírání nucené prostituce

Nucení k prostituci je v nizozemském zákonodárství považováno za obchod s lidmi (THB)⁹. Umístění a držení člověka v prostituci násilím, donucením je trestný čin, za který hrozí až 6 let odnětí svobody. (NRM, 2002)

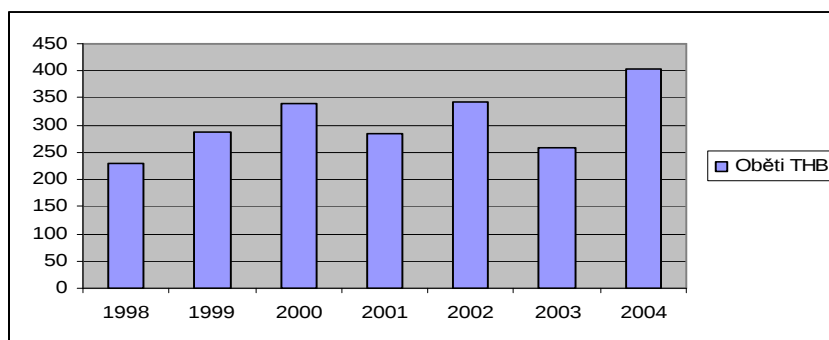
Zlepšení potírání nucené prostituce souvisí s ochranou postavení prostitutek, popsanou v předešlé subkapitole. Zlepšení potírání nucené prostituce „musí být hledáno v zrovnoprávnění prostituce a prostitutek, zlepšení podmínek, ve kterých žijí, pracují a v posílení jejich legálního postavení.“ (Korvinus, 2005, str. 7) Zrušením zákazu provozování nevěstinců a udělením činnosti prostitutek statut profese, na který se vztahují stejná práva a ochrana jako na ostatní profese, získaly prostitutky lepší právní ochranu. Jak ale bylo již zmíněno výše, k zrovnoprávnění sexuálních pracovníků prostituce nedojde okamžitě, jedná se o proces, který byl dekriminalizací nevěstinců nastartován.

⁹ Obchod s lidmi byl v nizozemském zákonodárství chápán jako zneužívání k prostituci a k 1. lednu 2005 došlo k rozšíření definice obchodu s lidmi i na zneužívání v jiných sektorech a na odnětí orgánů.

Dekriminalizace nevěstinců také umožnila municipalitám zavést licenční systém, jako nástroj pro regulaci, kontrolu sexuálního sektoru a vytvoření transparentního prostředí v tomto sektoru. Důležitou roli sehrává policie, jejímž úkolem je mimo jiné kontrola a vynucování opatření, vydaných municipalitami a kontrola, zdali prostitutky nenabízejí sexuální služby proti jejich vůli. Policie na základě svých zkušeností uvádí, že sexuální sektor se stal více transparentní. Díky legalizaci došlo k jednoduššímu navazování kontaktů s prostitutkami, majiteli sexuálních podniků a získávání informací potřebných pro prevenci a potírání obchodu s lidmi. (Stridbeck, 2004). „Obtížnější je získávání informací z nelegální části sexuálního sektoru. Přesto 50 % stížností, které policie obdrží, je od prostitutek z ilegálního sexuálního sektoru.“ (Stridbeck, 2004, str. 39)

Každý rok je v Nizozemí zpracovávána Národní zpráva o obchodu s lidmi, která mimo jiné využívá i data Foundation against the trafficking in women (STV)¹⁰ ohledně počtu obětí obchodu s lidmi. STV zaznamenává počty obětí na základě informací od např. policie, sociálních pracovníků a různých organizací, kteří přicházejí do styku s nucenou prostitucí a obchodem s lidmi. Zjišťování dat je komplikované a ani STV neposkytuje komplexní přehled o obětech obchodu s lidmi. Na základě níže uvedeného grafu vytvořeného z informací, které zaznamenala STV, můžeme říci jen to, že mezi určitými roky počet obětí nucených k prostituci rostl a v jiných klesal. Pokles v roce 2003 mohl být způsoben snížením dotací veřejným organizacím, které se zaměřují na prostituci a na pomoc obětem obchodu s lidmi. (Korvinus, 2005b)

Graf 1: Oběti obchodu s lidmi

Zdroj: NRM, 2002; Korvinus, 2005b

¹⁰ Nyní Coordination Centre for Human Trafficking (COMENSHA)

Čtvrtá národní zpráva o obchodu s lidmi zaměřující se na rok 2003 také uvádí data o obětech či pravděpodobných obětech obchodu s lidmi zaznamenané všemi policejními sbory do tzv. Police Information Node System. Zde je také patrný pokles počtu obětí 371 (2002) – 153 (2003). Jako možné příčiny poklesu jsou uváděny, menší zaměření policie na kontrolu sexuálního sektoru a vyšetřování obchodu s lidmi nebo transparentní prostředí v licencovaném sexuálním sektoru, v kterém se nyní vyskytuje méně obětí. (Korvinus, 2005b)

I přes nastartování procesu zrovnoprávnění prostituce, prostitutek a vytvoření transparentního prostředí v licencované, legální části sexuálního sektoru je obtížné zhodnotit vývoj nucené prostituce, protože není jednoduché odhalit nedobrovolné nabízení sexuálních služeb nejen v nelegální části sexuálního sektoru ale i v jeho legální části. Pro policii, sociální pracovníky atd. není často snadné rozpoznat oběti nucené prostituce. (Daalder, 2007) Ani uvedená čísla obětí obchodu s lidmi zaznamenaná STV a Police Information Node System nám nepodávají lepší obraz o nucené prostituci. Meziroční poklesy obětí mohou mít různé příčiny, nižší dotace pro veřejné organizace zabývající se prostitucí, nižší úsilí policie kontrolovat sexuální sektor či nižší výskyt obětí v licencovaném sexuálním sektoru, který je lépe monitorovatelný, ale nemůžeme s jistotou říci, že došlo k faktickému snížení nucené prostituce.

5.1.4. Ochrana mladistvých před sexuálním zneužíváním

V Nizozemí je využívání mladistvých k prostituci vždy považováno za trestný čin obchodování s lidmi, i kdyby zde existoval souhlas mladistvé osoby k nabízení sexuálních služeb. Za trestné se považuje i mít sex s osobou ve věku 16 – 18 let, která nabízí komerční sexuální služby. Jedná se o změnu, která vešla v platnost 1. října 2000. Před říjnem 2000 pokud mladistvá osoba 16 – 18 let nabízela dobrovolně sexuální služby, tak sex s ní nebyl považován za trestný čin. (NRM, 2002)

První studie zaměřená na obchod s dětmi provedená v Nizozemí mezi zářím 2004 a únorem 2005 uvádí, že celkem bylo obchodováno s 230 dětmi a z toho 169 za účelem prostituce. 36,1 % ze 169 dětí se narodilo na území Nizozemí a 13 % prostitujících dětí

pobývá v Nizozemí nelegálně. 93 % dětí v prostituci jsou dívky a 7 % chlapců, 40 % jich je ve věkovém rozmezí 16-17 let. Nejvíce se mladiství vyskytují v escort servise a privátní prostituci. Ze studie je jasné, že obchod s dětmi v Nizozemí existuje a jsou v něm zahrnuty děti s nizozemským občanstvím tak i cizinci. Ale sami autoři uvádějí, že obchod s dětmi popsaný ve studii není kompletní a další výzkum by odhalil několik dalších faktů. (Borne, Kloosterboer, 2005)

Studie The Research and Documentation Centre mluví o tom, že v podnicích, které mají platné licence, se mladiství nabízející sexuální služby vyskytují jen ojediněle a že zde neexistuje známka toho, že by se vyskytovali v nelegálním sektoru v mnohem větším počtu. (Daalder, 2007)

Tato dostupná data nám neumožňují zhodnotit vývoj ochrany mladistvých před sexuálním zneužíváním. Můžeme jen říci, že díky licenčnímu systému se mladiství jen ojediněle objevují v zařízeních s licencí a většinou se vyskytují v escort service, nelicencované nebo nelegální části sexuálního sektoru.

5.1.5. Oddělit od prostituce kriminální činnosti s ní svázané

Tomuto cíli se budeme věnovat jen okrajově a uvedeme, že 1. června 2003 vešel v platnost The Public Administration Probity Screening Act (BIBOB), díky kterému mohou municipality odmítnout vydání licence nebo odebrat již vydanou licenci podniku, kde jsou nabízeny sexuální služby, pokud zde existuje vážné nebezpečí, že by v tomto zařízení mohlo docházet ke kriminálním činnostem, praní špinavých peněz, prodeji drog, obchodu s lidmi. Municipality hodnotí žádosti o vydání licence z pohledu splnění požadavků jimi stanovenými a také na základě BIBOB. V rámci BIBOB vznikla i BIBOB agentura, která na základě žádosti municipality o provedení šetření určitého podniku vydá vyjádření o rozsahu nebezpečí, že bude tento podnik fungovat ve spojení s kriminální činností. (Daalder, 2007)

V roce 2006 v Amsterdamu nebylo uděleno nebo bylo odebráno několik licencí sexuálním podnikům v souvislosti s BIBOB zákonem. (Daalder, 2007)

5.1.6. *Snížit rozsah prostituce vykonávané prostitutkami pobývajícími nelegálně v Nizozemí*

V roce 1999 necelých 70 % z 25 000 prostitujících osob bylo jiné národnosti než nizozemské. Převážně pocházejících z Dominikánské republiky, Kolumbie, České republiky, Rumunka a Polska. (Stridbeck, 2004)

Příslušníci zemí mimo Evropskou unii/EHS, kteří nemají platné povolení k pobytu¹¹, nemohou legálně pracovat v Nizozemí, tedy ani provozovat prostituci. (Ministry of Foreign Affairs, 2005)

Pracovní skupina okolo pana Stridbecka ve své studii uvádí, že „podle policie počet zahraničních sexuálních pracovníc bez platného pobytového a pracovního povolení pravděpodobně poklesl.“ (Stridbeck, 2004, str. 25)

Ve studii The Research and Documentation Centre 2006 (Daalder, 2007, str. 88) na základě podrobnější studie zaměřené na nelegální prostituci ve 4 regionech Amsterdamu, Eindhoven, Groningenu, Severní a Centrální Limburgu se uvádí, že došlo k výraznému zvýšení počtu prostitutek z východní Evropy (členských států EU), které nahradily sexuální pracovnice z Ruska, Rumunska, Bulharska, Latinské Ameriky, které zpravidla neměly potřebné dokumenty. Poklesl počet žen bez nutného povolení, které žádají o práci v licencovaných nevěstincích. Studie dochází k závěru, že: „počet zahraničních sexuálních pracovníc bez platných povolení poklesl. K poklesu přispěla větší frekvence inspekcí a vymáhání.“ (Daalder, 2007, str. 88) A na druhou stranu uvádí názor majitelů nevěstinců a sexuálních pracovníc, že prostitutky bez nutných povolení odešly do německých sauna klubů, do nelicencovaných escort service a privátní prostituce.

Na základě těchto informací můžeme vyvodit jen velice málo, protože nemáme k dispozici potřebné statistiky o počtech nelegálních zahraničních sexuálních pracovníc. Konstatovat můžeme jen to, že v municipalitách, kde dobře funguje systém vydávání licencí a vyskytuje se tam jen malý nelegální sexuální sektor, jako v Amsterdamu, tak

¹¹ Aliens Employment Act zakazuje příslušníkům států mimo EU/EHS pracovat v prostituci v Nizozemí (není jim udělováno pracovní povolení pro výkon prostituce). (NRM, 2002)

počet zahraničních nelegálních sexuálních pracovníků bude nízký. Velice pravděpodobné je, že prostitutky bez platných povolení, se uchýlily do segmentů trhu prostituce, které jsou méně viditelné jako escort service, privátní prostituce a jak bylo uvedeno již výše těžko monitorovatelné policií.

5.2. Švédský model

Stejně jako v Nizozemí v průběhu 20. století nebyla prostituce nelegální činností, ale třetí strany toho obchodu byly trestně stíhány. V 70. letech se sílícím feministickým hnutím ve Švédsku se začalo diskutovat o zkriminalizování nakupování či poskytování sexuálních služeb nebo obou těchto činností zároveň.

Komise pro prostituci přišla v roce 1993 s návrhem zakázat všechny subjekty na trhu prostituce, chtěla, aby byly trestně stíhány prostitutky, zákazníci i třetí strany (pasáci, majitelé nevěstinců). Zákaz měl být prostředkem k dosažení větší rovnosti žen a mužů, k uvědomění si, že využívat služeb prostitutek je pro společnost nepřijatelné a proto vše, co se týká prostituce, musí být trestně stíháno. Filosofie zákazu měla být taková, že odradí stranu poptávky vstupovat na trh prostituce – odhalení a trestné stíhání jim bude odstrašujícím prostředkem a část strany nabídky nebude chtít sexuální služby poskytovat v nelegálním prostředí a z trhu odejde. Potenciální sexuální pracovnice budou odrazeny vstupovat na trh komerčního sexu. Tato podoba zákazu byla nakonec odmítnuta a vytvořily se dva tábory odpůrců úplného zákazu. Z toho jeden tábor zastával názor legalizace trhu prostituce a druhý volal po zákazu strany poptávky na trhu komerčního sexu. (Stridbeck, 2004)

Pravděpodobně díky lobování radikálních feministek, chápajících prostitutky vždy jako oběti a prostituci jako projev nerovnoprávnosti pohlaví, a díky probíhající národní debatě o rovnoprávnosti žen a mužů ve švédské společnosti v průběhu devadesátých let, byl přijat zákon, který zkriminalizoval stranu poptávky po komerčním sexu¹².

1. ledna 1999 tento zákon zakazující nakupování sexuálních služeb vešel v platnost. Ministryně tehdejší vlády za Sociálně demokratickou stranu uvedla, že zkriminalizování klientů je první a nezbytný krok k vytvoření rovnoprávnosti pohlaví ve společnosti (Holli, 2004), ke které nemůže dojít, pokud budou muži platit za sexuální služby.

¹² V době schvalování zákona bylo v Parlamentě 43 % žen.

Zákon zakazující nakupování sexuálních služeb říká, že osoba platící za příležitostný sex se dopouští trestného činu a může jí být uložena finanční pokuta nebo trest odnětí svobody až na šest měsíců. (Stridbeck, 2004). Nelegální zůstávají činnosti prostředníků na trhu prostituce, profitování z poskytování sexuálních služeb jinými osobami. K samotné prostituci je zaujat aboliční přístup.

Švédský model chápe prostituci a obchod s lidmi jako synonymum, obojí jako škodlivé jak pro jednotlivce, tak pro společnost. Zákon zakazující nakupování sexuálních služeb má napomoci v boji proti prostituci a obchodu s lidmi. Vláda pro tyto účely v roce 1999 vyčlenila \$1 milion na každý rok a v roce 2003 na další tři roky \$4,1 milionů, které měla k dispozici policie. V prvních letech se policie zaměřila na vynucování zákona především proti klientům prostitutek nabízejících své služby na ulici. (Ekberg, 2004)

Nyní stejně jako u Nizozemského modelu se pokusíme zjistit, zdali Švédský model naplnil své cíle, jestli došlo k vymýcení prostituce a obchodu s lidmi, nebo jestli byl alespoň nastolen tento trend a zdali se neobjevily nějaké vedlejší efekty související s postojem Švédska k prostituci.

5.2.1. Pokles počtu prostitutek

Švédský model je postaven na předpokladu, že zákaz nakupování sexuálních služeb zvýší stigma ve společnosti vůči celému trhu prostituce, především vůči klientovi. Toto zvýšení stigmatu společně s rizikem zatčení povede k poklesu poptávky po prostituci a následně i k poklesu nabídky sexuálních služeb a k vymýcení prostituce. Dá se předpokládat, že k nejvyššímu poklesu poptávky po komerčním sexu dojde u jedinců s nízkým reputačním potenciálem, což jsou lidé s vyšším společenským postavením a u jedinců s vysokou averzí k riziku zatčení.

V roce 1999, kdy vešel v platnost zákon zakazující nakupování sexuálních služeb, se uvádí počet prostitutek ve Švédsku celkem 2 500, z tohoto 650 pracujících na ulici. (Stridbeck, 2004) Zpráva National Board of Health and Welfare z roku 2004 informuje o poklesu pouliční prostituce okolo 40 % od roku 1999. (Clausen, 2007) Tento pokles nám ale nic neříká o tom, že by se snížil počet prostitutek na celém trhu prostituce.

Naopak regionální policie a autority tvrdí, že ostatní segmenty trhu prostituce (mimo pouliční) se zvětšily – např. prostituce v nočních podnicích a přes internet. Došlo k přeorganizování trhu prostituce mezi jeho segmenty, kdy se zúžil trh pouliční prostituce a rozšířily ostatní, nad kterými nemá policie takový dohled. (Clausen, 2007)

„Není možné říci, zdali ke snížení pouliční prostituce došlo díky nové legislativě nebo jiným faktorům,“ (Stridbeck, 2004, str. 11) za které je považována např. technická revoluce – zpopularizování internetu a mobilních telefonů. Na druhou stranu je také diskutabilní, jestli zákaz nákupu sexuálních služeb vedl a když tak v jakém rozsahu, ke zpopularizování využívání internetu a mobilních telefonů při navazování kontaktu klienta s prostitutkou - přesunu prostitutek z ulice na internet, nebo zdali by k této změně nedošlo samovolně. (Clausen, 2007) Dalším faktorem, který naoko může snížit počet prostitutek na ulici, je zvýšená policejní hlídka zaměřující se na zákazníky pouličních prostitutek, která vede k tomu, že kontakt mezi klientem a prostitutkou se odsouvá do odlehlých ulic, kde není prostitute „vidět“, ale stále tu je.

I kdyby hlavním faktorem poklesu pouliční prostituce byl zákaz nakupování sexuálních služeb, neexistuje zde žádný důkaz, že došlo k poklesu celkového počtu sexuálních pracovníků ve Švédsku. A pokud na trhu prostituce existuje nabídka, tak je zřejmé, že existuje i poptávka. Švédský model nevedl k vymýcení prostituce.

5.2.2. Obchod s lidmi

Ve zprávě National Criminal Investigation Department (NCID) se odhaduje počet žen, které se staly obětmi obchodování ve Švédsku, na 200 – 500 v roce 2002. Pro rok 2003 zpráva NCID uvádí odhad obchodovaných žen okolo 400 – 600. V těchto zprávách NCID pro roky 2002, 2003 zabývajících se obchodem lidí za sexuálním účelem se píše, že neexistuje dostatek faktů, díky kterým by bylo možné prohlásit, že počty obchodovaných osob ve Švédsku rostou. Rostoucí čísla obchodovaných lidí mohou být způsobena zvyšujícími se informacemi ohledně obchodu s lidmi. Ale také zde není žádný signál, že obchod s lidmi klesl. (Clausen, 2007)

Můžeme tedy konstatovat, že nový zákon o zákazu nakupování sexuálních služeb neměl vliv na významný pokles obchodování s lidmi.

5.2.3. *Negativní vedlejší efekty*

Jedním z negativních efektů nové legislativy a jejího vymáhání je zhoršené pracovní prostředí prostitutek na ulici. Zvýšilo se násilí vůči prostitutkám ze strany klientů. Žádné systematické zaznamenávání násilí proti prostitutkám před schválením zákona o zákazu nakupování sexuálních služeb neexistovalo a neexistuje ani po něm, ale samy prostitutky i studie National Board of Health and Welfare mluví o zvyšujícím se násilí vůči sexuálním pracovnícím na pouličním trhu prostituce.

Zákon zakazující nakupování sexuálních služeb a jeho vynucování způsobilo pokles poptávky po sexuálních službách na pouličním trhu prostituce. Ubyli zákazníci s nízkým reputačním potenciálem a vysokou averzí k riziku zatčení, jde o „normální“ seriózní klienty, kteří pravděpodobně přešli na jiný trh prostituce, kde nehrozí takové riziko zatčení a zůstali klienti s vysokým reputačním potenciálem a nízkou averzí k riziku – klienti nebezpečnější, často s kriminální minulostí. Pokles poptávky a riziko zatčení klienta vedlo k poklesu ceny za sexuální službu na pouličním trhu prostituce.

Pravděpodobnost, že pouliční sexuální pracovnice bude obětí násilného zákazníka, je vysoká. Jak již bylo řečeno, seriózních klientů ubylo a zůstali ti nebezpečnější. Díky trestání zákazníků probíhá navazování kontaktu mezi prostitutkou a zákazníkem na ulici velice rychle a prostitutka nemá dostatek času, aby odhadla míru nebezpečí klienta. Ale často poskytuje sexuální službu i klientovi, s kterým se necítí bezpečně, protože si nemůže dovolit odmítnout zákazníky, kterých je nyní na pouličním trhu prostituce méně a služby jsou poskytovány za nižší ceny.

Nízké ceny jsou i příčinou, proč prostitutka častěji přistoupí na nechráněný sex, což zvyšuje riziko nákazy a šíření pohlavně přenosných chorob. (Stridbeck, 2004; Östergren)

Přesun pouličních prostitutek do odlehlých uliček a na okraje měst, z důvodu ochrany klienta před zatčením policií, nepřispívá k jejich bezpečí a jsou i hůře vystopovatelné sociálními pracovníky, kteří jim poskytují poradenské a jiné služby a hlavně je vzdělávají v oblasti bezpečného sexu a používání kondomů. Helena Cewers, zdravotní sestra z kliniky pro drogově závislé v Malmö říká: „Případy násilí a znásilnění se zvýšily značně. Míra pohlavně přenosných nemocí mezi pouličními prostitutkami také vzrostla.“ (Anwar, 2007)

Díky zákonu zakazujícímu nakupování sexuálních služeb se vyvinul nový druh kriminální činnosti, kdy žena chovající se jako prostitutka okrade „klienta“, který tento trestný čin nejde ohlásit na policii, protože se obává zatčení. Obava zatčení klienta také demotivuje k nahlášení podezření na zneužívání prostitutky. (Stridbeck, 2004)

5.3. Shrnutí

V předešlých dvou subkapitolách jsme si představili dva odlišné modely přístupů k prostituci. Nizozemský model se staví k prostituci věcně, bez moralizování. Rozlišuje mezi dobrovolnou a nucenou prostitucí. Dobrovolná prostituce je chápána jako profese, na kterou se vztahují práva a povinnosti jako na ostatní profese. Díky dekriminlizaci nevěstinců byla municipalitám udělena možnost využívat administrativní nástroje-licenční systém pro regulaci a kontrolu trhu prostituce. Švédský model postavený na přesvědčení, že prostituce zabraňuje rovnoprávnosti žen a mužů, že neexistuje nic jako dobrovolná prostituce, se vydal cestou zákazu nakupování sexuálních služeb. Jediným společným rysem těchto dvou modelů je, že ani jeden nekriminlizoval prostituci jako takovou.

Cílem švédského modelu je vymýtit prostituci, která je synonymem obchodu s lidmi. Z analýzy jsem vyvodili závěr, že k vymýcení prostituce nedošlo a z dostupných informací nemůžeme ani říci, že by zákaz nakupování sexuálních služeb přispěl k výraznému snížení počtu obchodovaných lidí. Naopak se zde objevilo několik nezamýšlených negativních efektů jako zhoršené pracovní prostředí pouličních prostitutek, nárůst násilí vůči nim, zvýšený výskyt pohlavně přenosných chorob, vznik nového druhu kriminální činnosti, „obtížnější vyšetřování případů obchodu s lidmi, protože prostituce není tolik vidět“ (Stridbeck, 2004, str. 32) a demotivace zákazníka ohlašovat na policii možný případ zneužívání k prostituci. Existuje zde také problém při vymáhání zákazu a dokazování nákupu sexuálních služeb. Vyčleněné speciální finanční prostředky pro policii ve spojitosti se zavedením nového zákona vedly zřejmě jen k poklesu pouliční prostituce. Nemůžeme ale s jistotou říci, že to byl nový zákon jako jediný faktor, díky kterému k tomu došlo, ale spíše se jednalo o soubor faktorů, mezi které řadíme i technickou revoluci – větší využívání internetu. Za úspěch tohoto modelu můžeme považovat to, že díky dobře vedené kampani 80 % populace ve Švédsku

souhlasí se zákazem nákupu sexuálních služeb. (Stridbeck, 2004) Model je neúspěšný v naplňování cílů-k vymýcení prostituce a obchodu s lidmi nedošlo.

Nizozemský model považujeme za úspěšnější, i když ani zde nedošlo k úplnému naplnění všech cílů. Je potřeba, ale mít na paměti, že legalizace celého trhu prostituce „je proces. Emancipace sexuálních pracovníků, které byly vyloučeny z občanských a pracovních práv po staletí, právě začala. Zrušení zákazu provozování nevěstinců je prvním krokem na dlouhé a obtížné cestě.“ (Stridbeck, 2004, str. 54) Výhody tohoto systému spatřujeme ve vytvoření transparentního prostředí alespoň v části trhu prostituce, kde došlo také k zlepšení pracovních podmínek pro sexuální pracovníce, jen ojediněle se zde vyskytují mladiství nabízející sexuální služby a osoby bez platných povolení k pobytu. Na druhou stranu je zřejmé, že část sektoru zůstala stále v ilegalitě. Ale „licenční systém otevřel dveře“ (Stridbeck, 2004, str. 54) pro vytvoření transparentního prostředí. Úspěšnost zavádění licenčního systému z velké části spočívá v kooperaci a komunikaci mezi zúčastněnými stranami-majiteli nevěstinců, municipalitami, obyvateli a policií.

Závěr

Prostituce je součástí lidských dějin a pro lepší seznámení s tímto fenoménem jsme se v prvních čtyřech kapitolách věnovali prostituci obecně, zajímali se o její historii, seznámili se se subjekty a segmenty trhu, zmínili hlavní faktory ovlivňující jak stranu nabídky tak poptávky ke vstupu na trh prostituce.

V páté kapitole jsme se zaměřili na dva rozdílné modely přístupu k prostituci – nizozemský, švédský. Modely se od sebe odlišují v pohledu na samotné prostitutky a v nástrojích zavedených k dosažení jejich stanovených cílů. Naším cílem bylo zhodnotit naplňování cílů těchto dvou modelů. Došly jsem k závěru, že švédský model charakteristický zákazem nakupování sexuálních služeb selhal v naplnění cílů, k vymýcení prostituce nedošlo a není ani jasné, zdali poklesl počet obchodovaných osob. Nizozemský model považujeme za úspěšnější i přesto, že všechny jeho cíle nebyly zcela naplněny, ale zavedení administrativních nástrojů (licenčního systému) a jejich vymáhání otevřely dveře k vytvoření transparentního prostředí v sexuálním sektoru.

Závěrem už zbývá jen zmínit, že zrovnoprávnění prostituce a prostitutek, udělení prostituci statut profese je proces, který změnou v legislativě pouze začíná. Samotná změna zákona není schopna odstranit stigma spojené s prostitucí, proto je potřeba, aby společnost byla více informována o dobrovolné prostituci a došlo k jejímu odtabuizování.

Seznam literatury

Albert, Rocio – Gomez, Fernando – Franco, Yanna Gutierrez: Regulating Prostitution: A Comparative Law and Economics Approach, dostupné z: <http://mle.economia.unibo.it/Papers%20MTM/Workshop%20in%20Law%20and%20Economics%20-%202007/Regulating%20Prostitution%20-%20Albert,%20Franco%20&%20Gomez.pdf> [20.2.2008]

Anwar, André: Prostitution Ban Huge Success in Sweden, Spiegel, 11.8.2007, dostupné z: <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,516030,00.html> [2.12.2008]

Audet, Elaine: The Need for a Public Debate on Prostitution and Its Social Consequences, 2005, dostupné z: <http://sisyphe.org/spip.php?article1626> [14.12.2008]

Bilefsky, Dan: Financial Crisis Tames Demand For World's Oldest Service, The New York Times, dostupné z: <http://www.nytimes.com/2008/12/09/world/europe/09czechsex.html?scp=1&sq=tames%20demand&st=cse> [9.12.2008]

Bindman, Jo: Redefining Prostitution as Sex work on the international Agenda, 1997, dostupné z: <http://www.walnet.org/csis/papers/redefining.html> [20.3.2008]

Borne, Anke van den – Kloosterboer, Karin: Investigating Exploitation: Research into Trafficking in Children in the Netherlands, Stichting Defence for Children International The Netherlands, Amsterdam 2005, ISBN 90-74270-21-2, dostupné z: [http://www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/en/ecpat/documenten/Investigating Exploitation.pdf/](http://www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/en/ecpat/documenten/Investigating%20Exploitation.pdf/) [2.12.2008]

Clausen, Vincent: An assessment of Gunilla Ekberg's account of Swedish prostitution policy, January 2007, dostupné z: <http://home.graffiti.net/viploundedk/pdf/Ekberg-kritik.pdf> [14.12.2008]

ČSÚ: Nelegální ekonomika v ČR, 9.6.2005, dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nelegalni_ekonomika_v_cr_09_06_2005 [20.3.2008]

Daalder, A. L.: Lifting the ban of brothels: Prostitution 2000-2001, The Research and Documentation Centre (WODC), Hague 2004, dostupné z: http://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/01.035g-lifting-the-ban-on-brothels.aspx?nav=ra&l=criminaliteit_en_delicten&l=prostitutie [2.11.2008]

Daalder, A. L.: Prostitution in the Netherlands since the lifting of the Brothel ban, Research and Documentation Centre(WODC), Hague 2007, ISBN 978-90-5454-932-1, dostupné z: www.wodc.nl/images/ob249a_fulltext_tcm44-83466.pdf [2.11.2008]

Daley, Suzanne: New Rights for Dutch Prostitutes, but No Gain, New York Times, August 12, 2001, dostupné z: http://www.walnet.org/csis/news/world_2001/nytimes-010812.html [13.12.2008]

Dufour, Pierre: Dějiny prostituce: Starý orient, Egypt, Izrael, Řecko I, Fontána, 2003, ISBN 80-7336-056-X

Edlund, Lena – Korn, Evelyn: A Theory of Prostitution, The Journal of Political Economy, Vol. 110, No. 1. (Fed., 2002), pp. 181-214

Ekberg, Gunilla: The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services, Violence against women, Vol. 10, 2004, dostupné z: <http://action.web.ca/home/catw/attach/Ekberg.pdf> [2.12.2008]

Geist, Bohumil: Sociologický slovník, 1992, ISBN 80-85605-28-7, str. 311-312

Giusta, Marina Della – Tommaso, Maria Laura Di – Strøm Steinar: What money buys: clients of street sex workers in the US, Department of Economics University of Oslo, Memorandum No 10/2006, dostupné z: <http://www.oekonomi.uio.no/memo/memopdf/memo1006.pdf> [24.2.2008]

Giusta, Marina Della – Tommaso, Maria Laura Di – Strøm Steinar: Who's watching? The market for prostitution services, Department of Economics University of Oslo, Memorandum No 27/2005, dostupné z: <http://www.oekonomi.uio.no/memo/memopdf/memo2705.pdf> [20.2.2008]

Holli, Anne Maria: Debating prostitution/trafficking in Sweden and Finland, Second Pan-European Conference, Bologna 2004, dostupné z: <http://www.jhubc.it/ecpr-bologna/docs/561.pdf> [13.12.2008]

Chmelík, Jan a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, vyd. 1., Praha: Portál, 2003, str. 17, 55-68, ISBN 80-7178-739-6

Korvinus, Anna G. et al.: Trafficking in Human beings: Third report of the Dutch National Rapporteur, Bureau NRM The Hague, Netherlands, 2005, p. 1-7, dostupné z: <http://english.bnrm.nl/reports/third/> [1.12.2008]

Korvinus, Anna G. et al.: Trafficking in Human Beings, Supplementary figures, Fourth report of the Dutch National Rapporteur, Bureau NRM The Hague, Netherlands, 2005, dostupné z: <http://english.bnrm.nl/reports/fourth/> [1.12.2008]

Kubeš, Jiří: Dějiny každodennosti II (1500-1750), Pardubice 2007, str. 94-100, dostupné z: <http://khv.upce.cz/upom/skripta2007.pdf> [20.3.2008]

Lenderová, Milena a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Univerzita Pardubice 2005, str. 159–169, dostupné z: <http://khv.upce.cz/upom/skriptum.pdf> [20.3.2008]

Levenkron, Nomi: The legalization of prostitution: Myth and reality, A comparative study of four countries, The hotline for migrant workers 2007, dostupné z: http://www.hotline.org.il/english/pdf/The_Legalization_Of_Prostitution_English.pdf [1.4.2008]

Levitt, Steven D. – Venkatesh, Sudhir Allani: An empirical analysis of street-level prostitution, September 2007, dostupné z: <http://economics.uchicago.edu/pdf/Prostitution%205.pdf> [1.4.2008]

Lim, Lin Lean: The sex sector: The economic and social bases of prostitution in Southeast, International Labour Office 1998, ISBN 9221095223, 9789221095224, dostupné z: http://books.google.cz/books?id=VFNKZbL1jWwC&dq=lim+sex+sector+1998&pg=PP1&ots=w6DZsgtkPj&sig=pfE0Z3a0kDw7-Rq0al_UyM0Pa5I&hl=cs&prev=http://www.google.cz/search?hl=cs&q=Lim+sex+sector+1998&btnG=Hledat&lr=&sa=X&oi=print&ct=title&cad=one-book-with-thumbnail#PPP1,M1 [10.10.2008]

Mackenzie, Sara: The morality of prostitution, Libertarian Alliance Pamphlet No. 19, ISBN 1-85637-133-4, dostupné z: <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/lapam/lapam019.pdf> [10.10.2008]

May, Tiggey – Harocopos, Alex – Hough, Michael: Z lásky nebo za peníze: kuplíři a provozování prostituce, překlad: I.T.C. Jan Žižka, Praha 2002, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, str. 13, dostupné z: <http://ok.cz/iksp/docs/278.pdf> [20.3.2008]

Ministry of Foreign Affairs: Dutch Policy on Prostitution, 2005, dostupné z: <http://www.minbuza.nl/binaries/en-pdf/faq-2008/faq-prostitutie-2005-en.pdf> [1.12.2008]

Mises, Ludwig von: Lidské jednání, Pojednání o ekonomii, Liberální institut, Praha 2006, ISBN 80-86389-45-6

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM): Trafficking in Human Being: First report of the Dutch National Rapporteur, Hague, Netherlands, November 2002, ISBN: 90-5850-036-5, dostupné z: <http://english.bnrm.nl/reports/first/> [1.12.2008]

Návrh zákona o regulaci prostituce 2008, dostupné z: http://magistrat.praha-mesto.cz/77454_Praha-pokrocila-pri-priprave-zakona-o-regulaci-prostitute [20.11.2008]

Nussbaum, Martha C.: „Whether from reason or prejudice“: Taking money for bodily services, The Journal of Legal Studies, Vol. 27, No. 2, Social Norms, Social Meaning, and the Economic Analysis of Law. (Jun., 1998), pp. 693-724.

Östergren, Petra: Sexworkes Critique of Swedish Prostitution Policy, dostupné z: <http://www.petraostergren.com/content/view/44/108/> [1.12.2008]

Rothbard, Murray N.: Ekonomie státních zásahů, Liberální institut 2001, ISBN 80-86389-10-3

Rozkoš bez rizika: Deklarace práv sexuálních pracovníků a pracovníc v Evropě, dostupné z: http://www.rozkosbezrizika.cz/01.htm/015_DEKLARACE.htm [1.3.2008]

Stridbeck, Olaf et al: Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands, Legal Regulation and Experiences, Norwegian Ministry of Justice and Police Affairs 2004, dostupné z: <http://www.nswp.org/pdf/PURCHASINGSEX.PDF> [1.12.2008]

Tucker, Joseph D. et al.: Surplus men, sex work, and the spread of HIV in China, 2005, dostupné z: <http://www.aidsonline.com/pt/re/aids/pdfhandler.00002030-200504080-00001.pdf;jsessionid=JG6G7GckJ17LZ3GC7164jv6X3FQRDMH12tMYnzGJMDY3njkj2mF!-26702612!181195628!8091!-1?index=1&database=ppvovft&results=1&count=10&searchid=1&nav=search> [10.3.2008]

Vaničková, Eva: Dětská prostituce, Grada 2007, str. 141, ISBN 8024722186

Vládní návrh zákona o regulaci prostituce 2005, dostupné z: <http://www.mvcr.cz/dokument/2005/navrh.pdf> [20.2.2008]